

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Договор „Изследване и анализ на законовата рамка и социално-икономическото въздействие на креативните индустрии в България”

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ПОДКРЕПА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ В БЪЛГАРИЯ И ТЯХНАТА РОЛЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОРИ С ВИСОКА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ

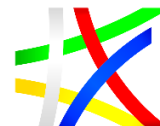
----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Въведение	3
2. Формулиране на проблема	4
3. Обхват на креативните индустрии	4
4. Социално-икономически ефекти от прилагането на политиките за подкрепа на креативните индустрии – на национално и/или местно ниво	6
5. Определяне на показатели за оценка на развитието на креативните индустрии.....	30
6. Посочване и характеризирание на специфични сектори, които имат най-голям потенциал за развитие и за постигане на международна конкурентноспособност	33
7. Представяне на тематични клъстери, създадени от организации, работещи в сферата на креативните индустрии	46
8. Представяне на ролята на предприятията, които работят в сферата на креативните индустрии и потенциала им за създаване на икономически дейности с висока добавена стойност	51
9. Заключение и изводи	58
10. Възможности за подобряване на политиката за развитието на креативните индустрии.....	59
11. Източници на информация.....	61

1. Въведение

Настоящият доклад е разработен в рамките на проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Бенефициент по проекта е Сдружение за младежка култура и съвременни изкуства „Радар“, а партньор – Фондация „Арбитра“.

Общата цел на проекта е повишаване на гражданското участие в процесите на реализация на политиките за развитие на креативните индустрии в България – сектор, който разполага с огромен потенциал за принос към повишаването на иновативния характер и конкурентноспособността на българската икономика. Креативните индустрии, наричани още културни и творчески индустрии, са базирани на творческия талант на техните автори и намират широко пазарно приложение.

Специфичните цели на проекта са:

1. Подобряване на взаимодействието на държавната администрация с бизнеса, работещ в сферата на креативните индустрии и гражданите, които се ползват от услугите и продуктите на този важен икономически сектор.
2. Подобряване на прозрачността и ефективността при подготовката и реализацията на конкретни мерки за развитие и подпомагане на креативните индустрии от страна на администрацията и подобряване на сътрудничеството ѝ с бизнеса и гражданския сектор при отчитането на ефектите от тези политики.

Целевите групи на проекта са:

1. Структури на държавната администрация и Столична община, работещи в сферата на креативните индустрии
2. Бизнес
3. Общественост

Проектът има за задача да подобри гражданското участие в развитието на сектора на креативните индустрии чрез даването на препоръки за оптимизиране на законодателството и подобряване на политиките, осъществявани от държавата и от Столична община в тяхна подкрепа.

В резултат на изпълнението на проекта се очаква да бъдат дадени конкретни решения за подобряване на нормативната рамка и политиките за развитие на сектора, разполагащ с огромен потенциал за принос към устойчивото икономическо и социално развитие на национално ниво и в гр. София в частност.

Настоящият доклад има за цел да определи социално-икономическото значение на политиките за подкрепа на креативните индустрии в България и тяхната роля за развитието на сектори с висока добавена стойност. Целта е да се постигне разбиране доколко (в каква степен) действията (политиките) на държавната администрация на национално и местно ниво (с фокус върху гр. София) подпомагат или ограничават развитието на предприятията и организациите, работещи в сферата на креативните индустрии.

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

За определянето на ефектите от политиките е приложен контрафактуален анализ, позволяващ измерване на приноса на креативните индустрии към изменението на ключови икономически показатели на сектор, които имат и социални измерения (напр. по отношение на заетост и качество на живот).

2. Формулиране на проблема

Защо културните и креативните индустрии?

- ❖ *Културните и креативните индустрии са основен двигател на развитието в различни региони на ЕС*
- ❖ *Приносът на културните и креативните индустрии е между 5% и 10% от БВП на съответната регионална икономика*
- ❖ *Ръстът на културните и креативните индустрии е по-висок в сравнение с общия икономически растеж в почти всички региони*
- ❖ *Творческите бизнеси са движеща сила на иновациите, тъй като взаимодействат по-отблизо с потребителите*

Въпреки политиките, които се изпълняват на национално ниво и имат положително въздействие върху сектора на културните и творческите индустрии (КТИ), ролята на този отрасъл в България все още не е достатъчно добре определена и е подценена спрямо значението, което той може да има за развитието на националната и местната икономика (по-специално тази на гр. София). В рамките на настоящия анализ се представят идентифицирани, изследвани и документирани конкретни проблеми, които съществуват в момента поради заради неправилно формулирани или неефективно прилагани политики.

Докладът позволява определянето на социално-икономическото значение на политиките за подкрепа на креативните индустрии в България и тяхната роля за развитието на сектори с висока добавена стойност. Той предлага решения (вкл. на база на европейския опит) за преодоляване на тези несъвършенства, както и очакваните крайни положителни ефекти от тяхната реализация.

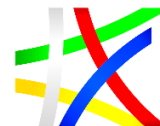
Крайният резултат от съдържанието на документа дава основа за подобряването на обратната връзка, която гражданите и бизнеса дават на администрацията по отношение на резултатите от приложението на законовата рамка (оценка на въздействието) и реализацията на политиките в сферата на креативните индустрии.

3. Обхват на креативните индустрии

В доклад на Европейския парламент от 2016 г. се включва дефиницията, че „Културните и творческите индустрии са тези отрасли, които се базират на културни ценности, културно разнообразие, индивидуално и/или колективно творчество, умения и таланти, с потенциал да генерират иновации, богатство и работни места чрез създаване на

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

социална и икономическа стойност по-специално от интелектуална собственост; те включват следните сектори, които разчитат на културни и творчески ресурси: архитектура, архиви и библиотеки, художествени занаяти, аудиовизуални (включително филм, телевизия, софтуер и видеоигри, мултимедия и музика), културно наследство, дизайн, запазени с творчество високотехнологични индустрии и мода, фестивали, музика на живо, сценични изкуства, книги и издателска дейност (вестници и списания), радио и визуални изкуства и реклама”¹.

За целите на подготовката на изследването и анализа са взети предвид следните видове креативни индустрии:

1. Архитектура, включително дейности по вътрешно обзавеждане и ландшафт дизайн
2. Визуални изкуства
3. Дизайн (вътрешен, комуникационен и продуктов)
4. Занаяти – художествени занаяти, в т.ч. творчески дейности по създаване на декори, костюми и др.
5. Издателска дейност - книгоиздаване, периодични издания (вестници, списания) и полиграфия, и литература
6. Изпълнителски изкуства
7. Компютърни игри
8. Културно наследство (вкл. музеи, галерии и библиотеки) - материално културно наследство; нематериално културно наследство включително фолклор и народни художествени занаяти и свързаните с тях традиционни знания
9. Мода
10. Музика - произведения с и без текст, звукозаписна индустрия
11. Радио и телевизия
12. Реклама
13. Софтуер и електронни публикации
14. Филми и видео производство (вкл. анимация) - производство на филми и други аудиовизуални произведения и продуцентска дейност;
15. Фотография - художествена, рекламна и информационна фотография

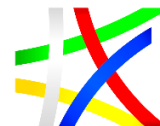
Под „визуални изкуства“ (т. 2 по-горе) следва да се разбират следните:

- Графика и илюстрация
- Живопис и стенопис
- Керамика и порцелан
- Плакат
- Скулптура (вкл. изработването на триизмерни обекти и инсталации)
- Стъклото в изкуството и дизайна
- Сценичен дизайн

Под „изпълнителски изкуства“² (т. 6 по-горе) следва да се имат предвид следните:

¹ European Parliament. Report on a coherent EU policy for cultural and creative industries (2016/2072(INI)), 30.11.2016.

² Базиран на действия, изпълнени в реално време от артистите или други участници. Включва четири основни елемента: време, пространство, тяло и присъствие на артистите.

- Танц – напр. балет, съвременни танци и др.
- Театър (вкл. куклен театър), опера, оперета и мюзикъл
- Музика на живо (концерти) – съвременна музика (рок, джаз, поп и т.н.), класическа музика и др.
- Пърформанс³ – смесица между живопис, музика, танц, театър и т.н. (вкл. улично изкуство, боди арт и др.)

Въпреки че на пръв поглед секторите са много различни, то между съществуват връзки на почти всички равнища от стойностната верига - има преплитане на равнище творчество между автори, композитори, визуални творци, дизайнери, продуценти, сценаристи и писатели. На производствено равнище връзките между телевизия, филми, визуално изкуство и видеоигри са улеснени. Дигиталните технологии укрепват тези връзки и ускоряват сътрудничеството и кооперирането между тях, както и водят до непрекъснато разширяване на обхвата на креативните индустрии⁴.

4. Социално-икономически ефекти от прилагането на политиките за подкрепа на креативните индустрии – на национално и/или местно ниво

Креативните индустрии са в основата на икономиката, основана на знанието и имат доказан потенциал да носят множество ползи за икономическото и социалното развитие на ниво държава, регион и община/град. Нещо повече - тези индустрии регистрират икономически растеж над средния, имат огромен потенциал за иновации и производителност, създават работни места - особено за младите хора, стимулират възникването на нови идеи и мислене, а в социален план спомагат за подобряване качеството на живот по места, укрепване на културната идентичност и разнообразието, както и оказват влияние върху широк спектър от политически приоритети. На практика, креативните индустрии и техните резултати имат значение за всички сектори от социалния и икономическия живот.

Творческата икономика допринася с малко над 6,1% за глобалния брутен вътрешен продукт (БВП), което е средно между 2% и 7% от националния БВП по света. Според оценки на ООН индустриите на творческата икономика генерират годишни приходи от над 2 трилиона долара и осигуряват близо 50 милиона работни места по света.

Затова не е случайно, че креативните индустрии заемат все по-значителен дял от развитите икономики, а стимулирането им е припознато в общата политика на Европа. В много европейски документи със стратегическо значение се подчертава, че европейските креативни индустрии изпълняват централна роля за растежа, конкурентоспособността и бъдещето на ЕС и неговите граждани, че те създават конкурентно предимство, което не може да се възпроизведе другаде, че са фактори за местно развитие.

³ Интердисциплинарна форма на артистичен изказ, обединяваща в себе си изразните средства на всички изкуства във всякакви комбинации.

⁴ Петранка Филева, „Финансиране на културните индустрии“, 2019 г.

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Стимулирането на сектора е важен приоритет на Европейската комисия, видно от увеличението на бюджета на програмата „Творческа Европа“⁵ – 1 милиард 850 милиона евро за периода 2021-2027 (при 1 милиард 460 милиона евро в предходния програмен период). По такъв начин ЕК иска да постави в следващия бюджет силен акцент за подкрепа на културата и аудиовизуалния сектор, включваща силна МЕДИА програма с подсилена подкрепа за европейските творчески и аудиовизуални индустрии.

У нас креативните индустрии също имат значителен потенциал. По данни на Фондация „Обсерваторията по икономика на културата“ (2011, Томова и Андреева)⁶ креативните индустрии имат приблизително 4% от добавената стойност в икономиката на страната и по този показател попадаме в горната граница според повечето европейски картографираня през последните години.

Голямата икономическа значимост и положителна динамика на креативните индустрии са припознати в редица програмни документи, още от предходния период за период на планиране (2014-2020 г.). По-конкретно, тежестта на тези индустрии за икономическото развитие на страната е посочено в:

- Национална програма за развитие: България 2020
- Инвестиционна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 г.
- Национална стратегия за развитие на малките и средните предприятия в България 2014-2020 г.
- План за действие „Предприемачество 2020 – България“

Водещият стратегически и програмен документ, който конкретизира целите на политиките за развитие на страната до 2020 г. *Национална програма за развитие: България 2020*, в рамките на подприоритет 1.5. „Развитие на културата и изкуствата, културните и творческите индустрии, разширяване достъпа до изкуство и повишаване на културата на населението“ поставя цел за разширяване на културния кръгзор на хората, разгръщане на творческия потенциал и активно участие в обществения културен живот, с което да се подпомогне формирането на човешкия капитал и социализацията на личността. В подприоритет 3.4 „Подкрепа за ефективно и устойчиво усвояване на туристическия потенциал на регионите и развитие на културните и креативни индустрии в регионите“ се планира създаване на условия за развитие на културни и творчески индустрии в регионите – подкрепа на визуалните изкуства и популяризиране на съвременни форми на художествено изразяване; интерпретиране и популяризиране на културното наследство; мобилност на визуални, сценични и аудиовизуални произведения и на техните автори и изпълнители; подкрепа на българското участие в международно значими културни събития и инициативи.

Стратегическият документ, който дефинира икономическите приоритети на България в рамките на научно-изследователските и иновационни дейности за периода 2014-2020 г., с цел създаване на конкурентно предимство чрез развитие и съобразяване на собствените силни страни в научните изследвания с потребностите на индустрията е *Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014-2020*⁷ (ИСИС). В него креативните

⁵ <https://culture.ec.europa.eu/bg/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>

⁶ <https://www.president.bg/docs/1352301215.pdf>

⁷ www.strategy.bg

индустрии се адресират в рамките на тематична област „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ като са идентифицирани приоритетни направления, включващи основните сектори на културните и творческите индустрии, заедно с логичните от гледна точка на конвергенцията на медийната индустрия предпоставки за синергия с туристическия отрасъл. В този документ са очертани предизвикателствата пред участниците в съответната тематична област, в т.ч. нуждата от нови финансови инструменти.

*Националната стратегия за развитие на малките и средните предприятия в България 2014-2020 г.*⁸ олицетворява визията относно държавната политика в подкрепа на малките и средните предприятия в секторите на добивната промишленост, преработвателната промишленост и услугите в страната. Мерките по създаване на нови предприятия и стимулиране на предприемачеството идентифицират изключителното значение на въвеждането на предприемаческото обучение в училищата и разширяването на мрежата на учебно-тренировъчните фирми във всички училища, включително училищата по изкуствата (където се поставят основите в подготовката на заетите в творческите индустрии, които са част най-вече от интензивните на знание услуги). Именно това е акцент и в *Плана за действие „Предприемачество 2020-България”*, в който са заложили редица мерки за формиране на предприемачески умения сред учениците и студентите, но креативните индустрии не се идентифицират като приоритетни и носещи добавена стойност, съответно и не се споменават изрично в документа.

По-конкретно, финансиране за организациите от креативните индустрии в периода 2014-2020 г. бяха осигурени посредством следните оперативни програми:

- „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020 г.“
- „Наука и образование за интелигентен растеж 2014-2020“
- „Региони в растеж 2014-2020 г.“
- „Добро управление 2014-2020 г.“

По-детайлна информация е представена в следващата таблица.

Таблица 1. Грантови схеми през програмния период 2014-2020 г. в подкрепа на развитието на креативните индустрии

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ИНОВАЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ 2014-2020 Г.“		
Програмата е основният програмен документ на национално ниво, очертаващ помощта за българския бизнес от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г. Тя е насочена към адресиране на нуждите, преодоляване на предизвикателствата и		

⁸ www.strategy.bg

www.eufunds.bg

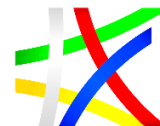
Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
<p>оползотворяване на възможностите за развитие пред българската икономика. Мерките, заложи в програмата целят комплексно да допринесат за създаването на устойчиви, дългосрочни конкурентни предимства на българските предприятия и ускоряване на прехода към икономика базирана на знанието. Подкрепата е съсредоточена върху развитие на иновациите, предприемачеството, капацитета за растеж на малките и средни предприятия, енергийната и ресурсната ефективност на предприятията.</p> <p>Приоритетно се подпомагат предприятията от секторите, дефинирани в ИСИС и съответно в сектор „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“.</p> <p style="text-align: center;">Бюджет: 3 250 311 456,67 лева Общ брой договори: 33 489 Общ брой бенефициенти: 29 352</p>		
ПРИОРИТЕТНА ОС „ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ И ИНОВАЦИИ“		
<p>Процедура BG16RFOP002-1.001 „Подкрепа за внедряване на иновации в предприятията“</p> <p>155 договора 182 млн. лв.</p>	<p>Микро, малки, средни и големи предприятия</p>	<p>Елемент А „Инвестиции“:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Придобиване на машини, съоръжения и оборудване, представляващи ДМА – Придобиване на ДНА (вкл. разработване на софтуер) <p>Елемент Б „Услуги“:</p> <p>Консултантски и помощни услуги в подкрепа на иновациите (напр. трансфер на знания, осигуряване на бази данни и др.)</p>
<p>Процедура BG16RFOP002-1.002 „Подкрепа за разработване на иновации от стартиращи предприятия“</p> <p>83 договора 33 млн. лв.</p>	<p>Микро, малки и средни предприятия</p>	<p>Извършване на приложни научни изследвания, тествания, изпитвания и измервания</p> <p>Проучване, придобиване и прилагане на резултати от научни изследвания, технологии, know-how, непатентовани открития, права по интелектуална собственост</p> <p>Защита на интелектуална собственост</p> <p>Създаване и тестване на прототипи и пилотни линии</p> <p>Извършване на оценки на иновациите</p> <p>Разработване на технологии за производство</p> <p>Изработване на пазарни анализи и</p>

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
		проучвания Организиране на промоционални събития в България
Процедура BG16RFOP002-1.016 „Развитие на иновационни клъстери“ 13 договора 19 млн. лв.	Съществуващи иновационни клъстери, които са обединения – неправителствени организации или фирми	Укрепване на иновационния и научноизследователски потенциал на клъстера и създаване на сътрудничества Развитие на иновационни клъстери (вкл. споделена инфраструктура и ноу-хау)
Процедура BG16RFOP002-1.005 „Разработване на продуктови и производствени иновации“ 154 договора 100 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия	Приложни научни изследвания в предприятието Проучване, придобиване и прилагане на резултати от научни изследвания, технологии, know-how, непатентовани открития, права по интелектуална собственост Тестване на прототипи и пилотни линии Тествания, изпитвания, измервания
Процедура BG16RFOP002-1.004 „Развитие на модерна система за индустриална собственост чрез подкрепа за дейността на Патентно ведомство на Република България“ 1 договор 8,7 млн. лв.	Конкретен бенефициент на грантовата схема е Патентното ведомство на Република България с цел повишаване качеството, ефективността и ефикасността на предлаганите от Патентно ведомство на Република България услуги за бизнеса, свързани със закрилата на обектите на индустриална собственост	Надграждане и интеграция на информационно-технологичната среда на Патентно ведомство за постигане на комплексно електронно управление на системата за закрила на индустриалната собственост, развитие на електронните услуги и регистри, предоставяни от ПВ на представителите на бизнеса и останалите заинтересовани страни; обновяване на сградния фонд на звената, обслужващи бизнеса и физическите лица, заявители и ползватели на услугите на ПВ; създаване на условия за ускоряване експертизата на заявки за патенти; обновяване и модернизиране на уеб сайта на ПВ; популяризиране на системата за закрила на обектите на индустриална собственост, чрез повишаване знанията и информираността сред бизнеса; подобряване качеството и ефективността на звеното, натоварено административно-

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
		наказателна дейност в ПВ; изготвяне на анализи и проучвания в областта на индустриалната собственост
<p>Процедура BG16RFOP002-1.003 Фаза 2 на проект „Създаване на научно-технологичен парк“</p> <p>1 договор 12,3 млн. лв.</p>	<p>Конкретен бенефициент на грантовата схема е „София Тех Парк“ АД за надграждане на създадената в страната про-иновационна среда, която обхваща всички аспекти на научните изследвания, технологичното развитие и иновациите и с помощта на която да се идентифицират, насърчават и развиват иновативни идеи и проекти</p>	<p>Строително-монтажни работи; специализирано оборудване и софтуер; обзавеждане ; компютърна и офис техника; покривна конструкция (балони); разработване на концепция, проект и изграждане на музейна експозиция; избор на оператор на инкубатора; изготвяне на бизнес план за създаване и експлоатация на инкубатор; дейности по предоставяне на услуги на инкубатора; създаване на модел на ваучерна система; изграждане на софтуерна платформа за споделено ползване на оборудването; патентни, лицензионни и сертификационни процедури; създаване на база данни за научната инфраструктура; организиране на рекламни кампании; изготвяне на специфични научни анализи; създаване и поддържане на интернет страницата; възнаграждения; правни консултации.</p>
ПРИОРИТЕТНА ОС „ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И КАПАЦИТЕТ ЗА РАСТЕЖ НА МСП“		
<p>Процедура BG16RFOP002-2.002 „Развитие на управленския капацитет и растеж на МСП“</p> <p>241 договора 81,7 млн. лв.</p>	<p>Микро, малки и средни предприятия</p>	<p>Разработване, внедряване и сертифициране на системи за управление на качеството Разработване, трансфер, внедряване и сертифициране на добри производствени практики Услуги по реинженеринг на процесите в предприятията Разработване и въвеждане на ИКТ системи и приложения за управление на бизнеса</p>
<p>Процедура BG16RFOP002-2.003 „Създаване на условия за устойчиво развитие и успешно</p>	<p>Конкретен бенефициент на грантовата схема е Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средни</p>	<p>Организиране на търговски мисии и форуми за български производители и чуждестранни купувачи Създаване на условия за устойчиво развитие и успешно интегриране на</p>

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
интегриране на българските предприятия на европейските и международните пазари чрез подкрепа дейността на ИАНМСП“ 3 договора 9,7 млн. лв.	предприятия за мерки в подкрепа на дейността на българските предприятия и за насърчаване на тяхната интернационализация	българските предприятия на европейски и международни пазари, чрез осигуряване на подкрепа за участие в международни търговски панаири и конференции Нови технологии в подкрепа на интернационализацията
Процедура BG16RFOP002-2.011 „Подобряване на бизнес средата за българските производители и създаване на условия за изпитване на съоръжения чрез подкрепа за дейността на Български институт по метрология (БИМ)“ 3 договора 3,9 млн. лв.	Конкретен бенефициент на грантовата схема е Българският институт по метрология за мерки в посока подобряване на средата за правене на бизнес за българските МСП чрез укрепване дейността на института	Предоставяне на подобрени услуги и осигуряване на благоприятна бизнес среда посредством модернизация, дооборудване и разширяване обхвата на дейност на национални еталонни лаборатории в Български институт по метрология Повишаване на надеждността и ефективността на метрологичния контрол на електромери, манометри и таксиметрови апарати в Р. България Предоставяне на подобрени услуги и осигуряване на благоприятна бизнес среда посредством модернизация, дооборудване и разширяване обхвата на дейност на изпитвателни лаборатории в Български институт по метрология
Процедура BG16RFOP002-2.009 „Развитие на клъстери в България“ 28 договора 22,1 млн. лв.	Новосъздадени, развиващи се и развити клъстери, които са обединения - юридически лица или обединения, които не представляват юридически лица	Организационно-административно укрепване Коопериране и създаване на сътрудничества по цялата верига на стойността Интернационализация и участие в европейски и международни форми на сътрудничество Развитие на споделени иновационна инфраструктура и ноу-хау
Процедура BG16RFOP002-2.024 „Насърчаване на	Микро, малки и средни предприятия	Дейности за реализиране на пазара на предприемачески идеи (продукти – стоки и/или услуги)

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
предприемачеството“ 79,4 млн. лв.		Дейности за визуализация на проекта
Процедура BG16RFOP002-2.040 „Подобряване на производствения капацитет в МСП“ 489 договора 309 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия в т.ч. във високотехнологични и средно високотехнологични промишлени производства, интензивни на знание услуги и нискотехнологични и средно нискотехнологични промишлени производства	Дейност за подобряване на производствения капацитет на кандидатите в т.ч. инвестиции за подобряване на производствените процеси, намаляване на производствените разходи и подобряване на предлаганите продукти (стоки и/или услуги)
Процедура BG16RFOP002-2.010 „Предоставяне на институционална подкрепа на Министерство на туризма за дейности, свързани с повишаване капацитета на МСП в областта на туризма“ 2 договора 10,6 млн. лв.	Конкретен бенефициент на грантовата схема е Министерството на туризма за мерки за подобряване на бизнес средата за МСП, опериращи в сферата на туризма	Повишаване качеството на услугите на МСП в туризма чрез използване на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и уеб-базиран маркетинг Повишаване на капацитета на МСП в сектор туризъм чрез оказване на подкрепа за създаване и функциониране на Организациите за Управление на Туристическите Райони
Процедура BG16RFOP002-2.001 „Подобряване на производствения капацитет в МСП“ 742 договора 658,5 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия	Дейности за подобряване на производствените процеси Дейности за добавяне на нови характеристики или подобряване на съществуващите продукти и услуги Дейности за разнообразяване на асортимента от продукти и услуги на предприятията Дейности за внедряване на нови технологии за подобряване на ресурсната

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
		ефективност и ефикасност в производствения процес
Процедура BG16RFOP002-2.083 „Ваучерна схема за предоставяне на услуги за информационни и комуникационни технологии“ 535 договора 9,2 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия в т.ч високотехнологични и средно високотехнологични промишлени производства, интензивни на знание услуги и нискотехнологични и средно нискотехнологични промишлени производства	ИКТ услуги за дигитален маркетинг ИКТ услуги за оптимизиране на управленски, производствени и логистични Процеси ИКТ услуги за осигуряване на кибер и информационна сигурност на продукта и/или услугата и/или процесите
Процедура BG16RFOP002-2.064 „Предоставяне на подкрепа на Българския институт по метрология за постигане на ефективност и устойчивост на националната инфраструктура по качество“ 1 договор 2,7 млн. лв.	Конкретен бенефициент на грантовата схема е Българският институт по метрология за предоставяне на подобрени услуги и осигуряване на благоприятна бизнес среда посредством внедряване на Единна система за управление, контрол и анализ на дейностите (ЕСКУАД) на Българския институт по метрология	Анализ на работните процеси и предложения за нормативни промени; разработка и въвеждане в експлоатация на ЕСУКАД; Доставка и монтаж на оборудване за ЕСУКАД; сертифициране по стандарт БДС EN ISO/IEC 27001:2017; Обучение на персонал за работа с ЕСУКАД; правни консултации.
ПРИОРИТЕТНА ОС „ЕНЕРГИЙНА И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ“		
Процедура BG16RFOP002-3.002 „Повишаване на енергийната ефективност в големи предприятия“ 68 договора	Големи предприятия	Подобряване на енергийната ефективност на предприятията СМР на производствени сгради и/или на мерки за енергийна ефективност Придобиване на системи за отопление и охлаждане Производство на електрическа енергия от ВЕИ за собствено потребление

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
253 млн. лв.		Въвеждане и сертифициране на системи за енергиен мениджмънт
Процедура BG16RFOP002-3.004 „Подкрепа за пилотни и демонстрационни инициативи за ефективно използване на ресурсите“ 89 договора 122 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия	Внедряване на технологични и ИКТ решения и методи за оптимизиране на производствените процеси и намаляване на използваните суровини, използване на алтернативни суровини и/или намаляване на образуваните отпадъци в съществуващо производство. Внедряване на съвременни технологии за предотвратяване образуването на отпадъци в съществуващо производство. Внедряване на съвременни технологии, които позволяват повторна употреба на произведения продукт, многократната му употреба или удължаване времето му на употреба. Внедряване на съвременни технологии, които позволяват рециклиране на отпадъците, получени при производството; рециклиране на произведения продукт след употребата му; разглобяване на произведения продукт след неговата употреба с оглед улесняване на рециклирането или оползотворяване на отпадъците от продукта. Внедряване на съвременни технологии за влагане на отпадъците като суровина в съществуващо производство или използването им за производството на друг продукт. Внедряване на иновационни производствени материали и повишаване използването на рециклируеми материали в съществуващо производство Консултантски услуги от инженерно-технически характер Други инвестиции, услуги и мултиплициране на резултатите
Процедура	Малки и средни	Подобряване на енергийната ефективност

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
BG16RFOP002-3.001 „Енергийна ефективност за малките и средни предприятия“ 452 договора 515 млн. лв.	предприятия	на предприятията СМР на производствени сгради и/или на мерки за енергийна ефективност Придобиване на системи за отопление и охлаждане Производство на електрическа енергия от ВЕИ за собствено потребление Въвеждане и сертифициране на системи за енергиен мениджмънт
ПРИОРИТЕТНА ОС „ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА МСП“		
Процедура BG16RFOP002-6.002 „Възстановяване на МСП чрез подобряване на енергийната ефективност“ 842 договора 167 млн. лв.	Микро, малки и средни предприятия	Придобиване на машини, съоръжения, оборудване, системи, СМР, представляващи дълготрайни активи, както и разходи за консултантски услуги за въвеждане и сертифициране на системи за енергиен мениджмънт в предприятията съгласно изискванията на стандарт БДС EN ISO 50001 (Energy Management Systems)/EN ISO 50001
ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ 2014-2020“		
<p>Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ акцентира върху науката и образованието са фактори за растеж и икономическо развитие, като вписва в своята логика в две основни задачи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да бъде сред ключовите инструменти за постигане на целите, приети от България в границите на Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж (Стратегията “Европа 2020”); • Да служи като ефикасно средство за прилагане на политики по сближаване, съгласно дневния ред на национално и общностно равнище. <p style="text-align: center;">Бюджет: 1 446 507 005.64 лв. Общ брой договори: 442 Общ брой бенефициенти: 287</p>		
ПРИОРИТЕТНА ОС „НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ“		
Процедура BG05M2OP001-1.002	Обединение от научноизследователски	Дейности, свързани с изграждане и оборудване на центрове за компетентност

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
„Изграждане и развитие на центрове за компетентност“ 11 договора 226 млн. лв.	институти - институти или академични специализирани звена на Българската академия на науките и Селскостопанската академия и изследователски институти по смисъла на чл. 60 от Закона за администрацията; Висши училища и/или техни основни звена; Българската академия на науките; Селскостопанската академия; съществуващи Центрове за компетентност; други публични и частни научни организации; юридически лица с нестопанска цел и/или иновационни клъстери	Дейности за провеждане на независими НИРД за повече знания и по-добро разбиране, включително съвместни НИРД, при които научноизследователската организация или инфраструктура участва в ефективно сътрудничество Дейности, свързани с широко разпространение на резултатите от научните изследвания, при неизключителни и недискриминационни условия, включително чрез преподаване, бази данни със свободен достъп, открити публикации или софтуер с отворен код Дейности по трансфер на знания, когато се извършват от научноизследователската организация или инфраструктура (включително от нейните отдели или дъщерни структури), или съвместно с научноизследователска инфраструктура Дейности по осигуряване на бизнес специализирани научноизследователски услуги, които изискват специална научна експертиза на операторите
Процедура BG05M2OP001-1.001 „Изграждане и развитие на центрове за върхови постижения“ 4 договора 158 млн. лв.	Обединение от научноизследователски институти - институти или академични специализирани звена на Българската академия на науките и Селскостопанската академия и изследователски институти по смисъла на чл. 60 от Закона за администрацията; Висши училища и/или техни основни звена;	Изграждане на нови или значително модернизиране на съществуващи специализирани научноизследователски инфраструктури, включително подготвителни дейности Закупуване и модернизиране на оборудване необходимо за реализиране на научноизследователските програми Провеждане на научни изследвания на най-високо международно ниво в приоритетните области на ИСИС Въвеждане на нови методи за научни изследвания, обучителни и образователни методи в

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
	Българската академия на науките; Селскостопанската академия; съществуващи Центрове за върхови постижения; други публични и частни научни организации; юридически лица с нестопанска цел и/или иновационни кълъстери	практиката на центрoвете Привличане на водещи изследователи и върхови специалисти за провеждане на научни изследвания на високо ниво в приоритетните области на ИСИС Осигуряване на специализации във водещите научни центрове в чужбина на висококвалифицираните изследователи Изграждане на стратегически партньорства и съвместни научноизследователски програми с водещи европейски научноизследователски центрове и др.
Процедура BG05M2OP001-1.003 „Допълваща подкрепа за научни организации с одобрени проекти по рамкова програма хоризонт 2020, конкурс Widespread-Teaming, фаза 2“ 2 договора 59 млн. лв.	Научноизследователските организации, които са подписали споразумение за финансиране с Европейската комисия по конкурс WIDESPREAD-01-2016-2017-Teaming Phase 2, в качеството си на координатори от страна на България, като страна от списъка за „разширяване“ (widening)	Дейности за засилване на международната и транснационалната активност на българските научноизследователски организации, и свързаните с това очаквания за увеличаване на научната продукция (съвместни публикации, експертни доклади, трансфер на технологии и знания и т.н.), създадена и публикувана чрез международно сътрудничество.
ПРИОРИТЕТНА ОС „ОБРАЗОВАНИЕ И УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ“		
Процедура BG05M2OP001-2.009 „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени - Фаза 1“ 17 договора 9,9 млн. лв.	Висши училища, Българската академия на науките, Селскостопанска академия, Национални центрове по проблемите на общественото здраве, акредитирани да обучават докторанти, както и други научни организации, акредитирани да обучават	Мобилност с цел провеждане на научни изследвания и свързани с тях дейности на студенти, докторанти, пост-докторанти, специализанти, млади учени и изследователи от чуждестранни европейски университети и изследователски центрове в България, включително като допълнително финансиране по други програми за мобилност в рамките на и извън ЕС Популяризиране на науката и научните изследвания чрез провеждане на

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
	докторанти	информационни кампании, кръгли маси, демонстрационни дни, излъчване на телевизионни клипове и репортажи и др. Квалификация, продължаващо обучение и кариерно развитие на заетите в сферата на науката Развитие на капацитета и мотивиране на млади специалисти – докторанти, пост-докторанти, специализанти и млади учени в научния сектор и др.

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „РЕГИОНИ В РАСТЕЖ 2014-2020“

Оперативна програма „Региони в растеж 2014-2020“ е разработена, за да подпомогне по-балансираното и устойчивото развитие на българските градове. Финансовата подкрепа по ОПРР е необходима, за да се преодолеят различията в развитието на регионите, както и да се овладеят негативните миграционни процеси към София и големите градове, водещи до обезлюдяване на големи части от България. Инвестициите от страна на ОПРР в градовете ще подпомогнат преодоляването на големите различия в страната, както и използването на потенциала на територията с цел финансиране на конкретни нужди и проблеми.

Бюджет: 3 047 711 311.32 лв.

Общ брой договори: 776

Общ брой бенефициенти: 117

ПРИОРИТЕТНА ОС „РЕГИОНАЛЕН ТУРИЗЪМ“

Процедура BG16RFOP001-6.002 „Развитие на туристически атракции“ 17 договора 96,4 млн. лв.	Министерство на културата, всички общини на територията на Република България, институции на вероизповеданията и техни местни поделения, които са юридически лица	Инфраструктурни дейности за развитие на обекти на културното наследство от национално и световно значение, в т.ч. религиозни; развитие на туристическата инфраструктура, необходима за нуждите на атракциите; развитие на допълнителна дребномащабна техническа инфраструктура в района на атракциите; дребномащабни, приходогенериращи инвестиции в търговски зони и заведения за обществено хранене, места за настаняване, съоръжения за активен отдых в рамките на недвижима културна ценност;
---	---	---

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Процедура, сключени договори и договорени средства	Бенефициенти	Индикативни дейности
		подпомагане развитието на туристически продукти и др.
<p>ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА „ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ 2014-2020“</p> <p>Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ е основният инструмент на Република България за реализиране на административната и съдебната реформа, включително въвеждането на електронното управление.</p> <p>Бюджет: 540 438 538.79 лв. Общ брой договори: 705 Общ брой бенефициенти: 406</p>		
<p>ПРИОРИТЕТНА ОС „ЕФЕКТИВНО И ПРОФЕСИОНАЛНО УПРАВЛЕНИЕ В ПАРТНЬОРСТВО С ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО И БИЗНЕСА“</p>		
<p>Процедура BG05SFOP001-2.009 „Повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“</p> <p>121 договора 8,8 млн. лв.</p>	<p>Юридически лица с нестопанска цел и национално представителните организации работодателите и работниците служителите</p>	<p>Дейности по разработване на анализи, проучвания, оценки и други сходни дейности, свързани с подобряване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство</p> <p>Дейности по разработване на механизми и инструментариум за граждански мониторинг и осъществяване на граждански мониторинг върху действията, решенията, политиките и законодателството, провеждани от държавата</p> <p>Съвместни дейности между НПО, като посредници на с гражданите и бизнеса, и администрациите за реализация на публични политики, законодателство и управление</p> <p>Дейности по повишаване на обществената осведоменост и насърчаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство</p>

Източник: Информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020 (ИСУН), <https://eumis2020.government.bg>

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Важна роля за развитието на креативните индустрии у нас, се възлага на центъра за върхови постижения в сферите на креативните и рекреативните индустрии - „Наследство БГ“⁹. Изграждането му стартира през февруари 2018 г. и има продължителност от 70 месеца като финансирането в размер на 29,7 млн. лева е осигурено чрез Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж 2014-2020“.

Центърът обединява усилията на цели 12 образователни и научни организации у нас, а именно:

- Софийски университет „Св. Климент Охридски“
- Технически университет – София
- Университет по архитектура, строителство и геодезия
- Национална спортна академия „Васил Левски“
- Национален институт по геофизика, геодезия и география при БАН
- Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН
- Институт за изследване на изкуствата при БАН
- Институт за литература при БАН
- Кирило-методиевски научен център при БАН
- Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ при БАН
- Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“
- Регионален исторически музей – София

Основна цел на проекта е да се изгради съвременна инфраструктурата за научноизследователска и иновационна дейност в сферите на креативните и рекреативните индустрии (Център за върхови постижения „Наследство БГ“). Очакваният резултат е създаване на условия за разработване на съвременни технологии и развитие на пазарно-ориентирани научни изследвания, които да допринесат за: преодоляване изоставането на страната ни спрямо водещите научни центрове на европейско и световно ниво; интегриране на български научни организации в европейското изследователско пространство; изграждане на устойчиви партньорства с водещи европейски университети и институти; засилване на връзката „наука–бизнес“.

В изпълнение на планираните дейности по проекта започва изграждането на разпределена научноизследователска система с мрежова свързаност между отделните модули, с алтернативни комуникационни канали, със съвременни условия за научни изследвания и развойна дейност, с принос за икономиката, социалната сфера и околната среда чрез разпространение и трансфер на знания. Материалната инфраструктура на Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“ ще е разположена на десет различни места в столицата. Ще бъде изградена и специфична техническата и технологичната инфраструктура, базирана на модерен Център за данни „Наследство БГ“ (Data-Center), Интеграционен портал „Наследство БГ“ и множество специализирани лаборатории.

Планирано е изграждането на специализирани звена, като Централна научно-изследователска лаборатория за документирание и моделиране на недвижимото културно наследство, Централна научно-изследователска лаборатория за консервация и реставрация на

⁹ www.nasledstvo.bg

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

недвижимото културно наследство, Лаборатория „Виртуална история на българската литература“, Лаборатория „Интерактивна карта на изкуствата в България“, Дигитален архивен център за движимо културно наследство, Лаборатория „Дигитален етнографски музей“, Лаборатория по консервация и реставрация на документално наследство, Лаборатория за консервация и реставрация на книжовни паметници, Национална образователна телевизия и др.

След изграждане на новата инфраструктура на Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“ в нея ще работят учени според специализацията си, но в интегрирани екипи за интердисциплинарни изследвания и практики. Интердисциплинарната научна дейност, базирана на модерен научноизследователски комплекс, ще е насочена към фундаментални, приложни и експериментални изследвания, а също така и към развойна дейност. Екипите ще положат усилия и за установяване на контакти със сходни европейски екипи за съвместни дейности и участие в конкурси за финансиране на проекти.

Обекти на българското културно наследство ще бъдат изследвани, обработени, описани и каталогизирани в специализираните лаборатории. Образци на културното наследство ще бъдат проучвани и относно потенциал за социални, икономически и екологични ефекти на регионално, национално и местно ниво. Резултатите ще са пряко приложими в практиката, свързана с жизнения цикъл на процесите в науката, образованието, социалната сфера, бизнеса. Реален принос се очаква от формирането на корпуси от нови знания или значително подобрени знания, разработването на приложни продукти и електронни услуги.

До резултатите от дейността на Центъра за върхови постижения „Наследство БГ“ ще бъде осигурен достъп чрез онлайн портал (текст, аудио, видео, продукти с виртуална реалност и пр.), а разработените продукти и услуги (на няколко езика) ще бъдат разпространявани сред училища, читалища, сдружения на различни общности в България и чужбина. Те ще бъдат достъпни и за бизнеса, за последваща употреба в креативните и рекреативните индустрии.

В настоящия трети период на планиране, обхващащ 2021-2027 г., развитието на креативните индустрии е залегнало в:

- Политиката за интелигентна специализация за програмен период 2021 – 2027 г.
- План за възстановяване и устойчивост на Република България
- Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г.

Политиката за интелигентна специализация за програмен период 2021-2027 г. откроява следните тематични приоритетни области за развитие на страната:

- Информатика и ИКТ
- Мехатроника
- Индустрии за здравословен живот и биотехнологии
- Нови технологии в **креативни и рекреативни индустрии**
- Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика

Планът за възстановяване и устойчивост на Република България обединява 4 стълба – „Иновативна България“ с общо 3,4 млрд. лв., „Зелена България“ с 5,7 млрд. лева, „Свързана България“ с 2,5 млрд. лева и „Справедлива България“ с 2 млрд. лева. По първия стълб има

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

най-много средства за микро, малки и средни предприятия, дори вече са стартирани няколко процедури.

Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г. е пряко насочена към постигане на интелигентен и устойчив растеж на българската икономика, както и осъществяването на индустриална и цифрова трансформация. Програмата включва 2 основни приоритета за подпомагане на бизнеса, всеки от които е насочен към постигане на определени специфични цели. Приоритет 1. Иновации и растеж, посредством своята Специфична цел „Растеж и конкурентоспособност“ предвижда предоставянето на подкрепа изрично за предприятия от творческите индустрии и занаятите.

В този контекст осъществява дейност вече повече от 20 години *Националния фонд „Култура“*, създаден със Закона за закрила и развитие на културата за създаването, развитието и разпространението на българската култура и изкуство в страната и чужбина.

Юридическо лице на бюджетна издръжка към министъра на културата, Фондът подпомага развитието на културата, като набира, управлява и разходва средства, предназначени за провеждане на националната политика в областта на културата. От 2000 г. до момента са били обявени над 110 конкурсни сесии, в които са кандидатствали повече от 5 000 проекта, половината от които са получили финансиране в общ размер на близо 4 500 000 лева. В допълнение, Национален фонд „Култура“ реализира собствени и партньорски проекти на национално, регионално и местно ниво с цел осъществяване на стратегически и информационни инициативи.

Съгласно Справка „Програми за целево финансиране на Националния фонд „Култура“ за 2022 г.“¹⁰, през 2022 г. фондът подкрепя 2 основни групи програми – регулярни и програми в посока подкрепа за културния сектор за справяне с последствията от кризата с COVID-19 в периода 2020-2022 г.

Чрез регулярните програми през 2022 г. са подкрепени 395 бенефициенти, преобладаващо в мултидисциплинарни сектори, театър, музика и литература:

- Регулярна програма „Социално-ангажирани изкуства“
- Регулярна програма „Мобилност 1“
- Регулярна програма „Едногодишен грант“
- Регулярна програма „Творческо развитие“
- Регулярна програма „Творческа Европа“
- Регулярна програма „Субсидия за проекти с национално значение“
- Регулярна програма „Преводи“
- Регулярна програма „Публики“
- Регулярна програма „Критика“
- Регулярна програма „Дебюти“
- Регулярна програма Мобилност 2“

При регулярните програми на Фонда критериите за допустимост на кандидатите и проектните дейности се различават в зависимост от конкретната програма. По някои от тях е

¹⁰ <https://ncf.bg/web/files/richeditor/SPRAVKA%202022.pdf>

допустимо кандидатстването на отделни културни дейци – физически лица, като всеки кандидат има право да кандидатства с по един проект в конкурсна сесия.

Кандидатите са задължени да осигурят 20% от общия бюджет, в случаите когато исканата сума надхвърля 15 000 лева. Във всички останали случаи, когато общият бюджет надхвърля исканата сума, при кандидатстването трябва да се представят доказателства за финансова обезпеченост на разликата. За доказване на нефинансов принос към проекта може да се представят документи като договори за дарение, за съвместно ползване, за съвместна дейност; декларация от лице, предоставящо нефинансов принос към проекта и др.

Във връзка с преодоляване на кризата с Ковид-19, Националният фонд „Култура“ се явява като основен инструмент за предоставяне на спешна финансова помощ за най-уязвимите групи от културния сектор. Само за 2022 г. средствата са в размер на 30 млн. лева за финансова подкрепа на програми и проекти в областта на културата и изкуствата, като една част от средствата са насочени към физически лица, под формата на награди и стипендии, а друга към юридически лица под формата на програми за възстановяване и развитие, чрез нея се подкрепят финансово както частни културни организации, така и държавни, регионални и общински културни институти. В резултат са осъществени 6 конкурсни програми:

- Програма „Творчески стипендии“
- Програма „Награди за високи постижения на учащи в областта на изкуствата и културата“
- Програма „Програма за възстановяване и развитие на държавни, регионални и общински културни институти“
- Програма „Програма за възстановяване и развитие на организации в областта на любителското творчество“
- Програма „Програма за възстановяване и развитие на организации в областта на традиционния цирк“
- Програма „Програма за възстановяване и развитие на частни културни организации“

Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030 г. има за задача да осигури трайна конкурентоспособност на България като туристическа дестинация, както и да подпомага устойчивото развитие на туристическата индустрия. В рамките на тематична област „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ следните приоритетни направления се идентифицират:

- Културните и творческите индустрии (според дефиниция на ЕК: архитектура, архивно дело и библиотекарство, артистично занаятчийство, аудио-визуални форми (филми, ТВ, видео игри и мултимедия), културно наследство, дизайн, вкл. моден дизайн, фестивали, музика, сценични и визуални изкуства, издателска дейност, радио);
- Компютърни и мобилни приложения и игри с образователен, маркетинг и/или развлекателен характер;
- Алтернативен (селски, еко-, културен и фестивален) и екстремн туризъм и спорт (за стимулиране на несезонен, немасов, а постоянен нишов туризъм);

- Производство на стоки и съоръжения с пряко приложение в тези сфери (напр. национални (регионални) носии, велосипеди, стени за катерене и др. стоки за алтернативни и екстремни спортове, костюми, декори, материали за исторически възстановки, специализирана екипировка и оборудване, печатни издания)

По данни от *Стратегията София – творческа столица*, градът е национален център на културните и творческите индустрии. Основните показатели за икономическа значимост на културните и творчески индустрии показват концентрация между 49% до 92% в града за различните браншове.

Стратегията обхваща периода 2013 – 2023 г., като очертава посоката за развитие на културата, на базата на 5 основни тематични приоритета:

- Достъп до култура
- Култура и човешки капитал
- Културното наследство на променящия се град
- **София – град на креативната икономика**
- Равнопоставено участие в глобалните културни процеси

В рамките на приоритет „София – град на креативната икономика“ основната поставена цел е свързана с разкриване и използване потенциала на изкуствата, културните и творческите индустрии за интегрираното развитие на града, гарантирано от целенасочена общинска политика и генериране на благосъстояние (икономически растеж, заетост) чрез развитие на творческата икономика в града.

Ежегодно Столична община отделя над 4 млн. лева за финансиране на артистични проекти на граждански организации и творчески обединения чрез своите две основни грантови схеми – Програма „Култура“ и Програма „Европа“:

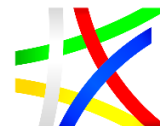
- Програма „Култура“ е създадена през 2007 г. и цели да изгради среда за развитие на културния живот в столицата, като подкрепя реализирането на проекти в сферата на културата и изкуствата с висока художествената стойност, спомага за постигане на по-голямо разнообразие и динамика в културния живот на София, насърчава реализирането на проекти с фокус върху общественозначими теми и проблеми, привлича за участие гражданите в културния живот (www.kultura.sofia.bg/)
- Програма „Европа“ стартира през 2009 г. и подпомага сътрудничеството между гражданското общество и местната власт в София в създаването и достъпа до разнообразни практики, свързани с членството на България в Европейския съюз (www.evropa-so.bg)

Въпреки това, пред предприятията от креативните индустрии стоят редица специфичните предизвикателства по пътя за намиране на средства за финансиране на бизнеса им. Широко се признава факта, че те по-трудно от други стопански субекти използват възможностите за растеж и за поддържане на своята конкурентоспособност¹¹.

¹¹ Петранка Филева, „Финансиране на културните индустрии“, 2019 г.

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

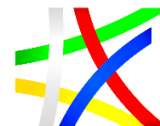

Таблица 2. Финансиране на основни сектори от креативните индустрии

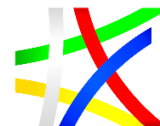
ОПИСАНИЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ	В КОНТЕКСТА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ
МУЗЕИ	
<p>Съгласно Закона за културното наследство дефиницията за музей е следната: културна и научна организация, която издирва, изучава, опазва и представя културни ценности, природни образци и антропологични останки с познавателна, образователна и естетическа цел.</p> <p>Музеите у нас се стопанисват от държавата, съгласно Закона за закрила и развитие на културата - децентрализация в управлението и финансирането на културните дейности, равнопоставеност на творците и на културните организации, закрила на националната културна идентичност, поощряване на културната индустрия и пазара на произведенията на изкуството и стимулиране на продуцентството в областта на културата, поощряване на дарителството, меценатството и спонсорството в областта на културата и др.</p> <p>По данни на НСИ през 2016 г. в България има общо 195 музея: 166 общински, 25 държавни, 14 са научни и технически, етнографски, 29 определени като други.</p> <p>Общинските музеи се финансират от общинския бюджет. Държавните музеи се създават и осъществяват дейността си въз основа на предоставени от държавата културни ценности, сграден фонд и ежегодна държавна субсидия. При регионалните музеи механизмът е същият, но източник на ценностите, сградният фонд и финансирането могат да бъдат и държавата, и общината.</p>	<p>Днес музеите са подтикнати от растящите очаквания на своите потребители, като следят и използват новите технологии, прилагайки нови начини за експониране, в т.ч. чрез дигитализиране на фондовете си. Редица стартиращи компании се намират именно така своето място в креативните индустрии и подпомагат адаптацията на традиционните музей към новите технологии. Това включва технологии за добавена реалност (например за представяне на конкретни елементи от колекцията си и за местоположенията им в музея, през смартфоните на посетителите), чрез дигитално членство за посетителите, карти на помещенията в услуга на посетителите, виртуално съдържание за представяне на обектите в конкретното изложение/изложба, разнообразни информационни услуги при търсене на глобален отзвук и други.</p>
КУЛТУРНИ ИНСТИТУТИ В ОБЛАСТТА НА СЦЕНИЧНИТЕ ИЗКУСТВА	
<p>Културни институти, според Наредбата за придобиване и отнемане на статут на държавен културен институт с национално значение, са с</p>	<p>Въпреки че музикално-сценичните изкуства са консервативна и сложна система, дигиталните технологии</p>

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ОПИСАНИЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ	В КОНТЕКСТА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ
<p>предмет на дейност: създаване и представяне пред публика на музикални, танцови и театрални спектакли; съхраняване елементите на националната идентичност - език, традиции и културно наследство; насърчаване духа на търпимост и диалог между различните култури.</p> <p>Съответно това включва театрите, оперите, оперетите, цирковете, музикалните колективи, дружества и сдружения, които са организирали и провели рецитали, и концерти (естрадни, фолклорни, симфонични, камерни, хорови, на духови оркестри, смесени и други).</p> <p>По данни на НСИ за 2021 г. броят на театрите в България е 71, като с най-голям дял са държавните театри – 49, общинските и частни театри у нас са по 11 броя. За същият период, музикалните колективи са 54 (10 държавни, 31 общински, 13 частни), а изнесените концерти са 791.</p> <p>След реформа от 2011 г. финансирането на културните институти в сценичните изкуства се финансираше съгласно специална методика, според която Министерството на културата определя субсидията на базата на брой продадените билети, разпределени в разходни стандарти, съответно субсидира всеки лев приход от спектакли и концерти между 2,50 лева за драматичен театър и 8 лева за симфоничен оркестър, като това се съотнася и спрямо населението в отделните области на страната. След настъпването на пандемията от Ковид-19 тази методика не се прилага, като на институтите е гарантиран 100% фонд работна заплата. Към момента текат дебати как да се промени финансирането на държавните културни институти, така че да гарантира качеството на продукциите, напр. като делегирана дейност от държавата на основата на определен стандарт.</p> <p>Съответно, в сектора има видимо</p>	<p>навлизат все повече (у нас все още лимитирани от наличния финансов ресурс). Това включва дори онлайн излъчване на постановки/концерти посредством хибридни облаци, смарт очила с добавена реалност.</p> <p>При технологията <i>motion capture</i> има възможност да се играят персонажи, които са в 3D виртуална среда, от актьори, играещи в пространство, снимано от инфрачервени камери. Технологията вече е позната от киното като актьорите влизат в специални костюми, движенията им се сканират, което после придава изключителен реализъм на анимационни и компютърно генерирани образи.</p>

ОПИСАНИЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ	В КОНТЕКСТА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ
недофинансиране. Някои общини финансират собствени оркестри, театрални и оперни трупи, но и в тези случаи средствата са крайно недостатъчни.	
ЧИТАЛИЩА	
<p>Читалищата са традиционна и характерна българска културна организация, която от Възраждането и до днес е център на духовния и обществен живот на страната.</p> <p>Читалищата у нас са на държавна издръжка – често тя е единственият им източник на средства. В настоящия момент със Закона за държавния бюджет за 2021 г. стандартът за една субсидирана (т.е. щатна) бройка за читалищата е в размер на 11 484 лева¹².</p> <p>Тази цифра бележи 10% увеличение спрямо миналата 2020 г., когато той е бил 9 990 лв. (а през 2019 г. – 8 375). Общият сбор субсидирани бройки, което, казано на прост език, означава колко хора работят на щат в читалищата, за цялата страна сега е 7 771.</p> <p>Следователно читалищата с по-голям екип получават и по-високо финансиране от бюджета, а съвкупната сума, отделена от него за тяхната дейност за 2021 г. възлиза на почти 90 млн. лева. Тя обаче е крайно недостатъчна, тъй като чрез нея се покриват абсолютно всички разходи - ремонти, нови инструменти, костюми за съставите, книги, наеми, заплати, осигуровки и др. В особено тежко положение са читалищата в по-малките населени места, където най-често е назначен само 1 служител.</p> <p>Съгласно Закона за народните читалища общините могат да участват в субсидирането на читалищата, но реалността показва, че това не повишава значително техните бюджети.</p>	<p>С цел модернизация на системата от читалищата у нас още през 2004 г. е създадена и асоциация „Съвременни читалища“¹³ – доброволно сдружение на читалища, физически и юридически лица, осъществяващи дейности, свързани с образователното развитие на местните общности.</p> <p>Сред основните цели на организацията е постигането на информационно, технологично и комуникационно равенство между читалищата от различните региони в страната.</p> <p>Една от съществените задачи е и организирането на професионално обучение, семинари, курсове, дискусии и други обучителни мероприятия, насочени към повишаване нивото на познанията и управленските умения на самите читалищни екипи, за да отговорят на изискванията на днешния ден, в т.ч. във връзка с развитието на информационните технологии и нуждите на креативните индустрии.</p>

¹² <https://telegraph.bg/telegraphplus/chitalishta-zhiveiat-s-11-000-leva-godishno-temata-274888>

¹³ www.association.bg

ОПИСАНИЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ	В КОНТЕКСТА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ
КИНО	
<p>Със Закона за филмовата индустрия Изпълнителната агенция „Национален филмов център“ се определя за отговорен за осъществяване на държавната културна политика в областта на киното. Второстепенен разпоредител на средства към Министерство на културата, Центърът реализира дейности по подпомагане и координация на филмопроизводството, кинопродуцентството, филморазпространителската дейност и кинопоказа; финансиране създаването, разпространението и представянето на български филми в страната и в чужбина, стимулиране развитието на филмовата култура.</p> <p>За целта, всяка година се обявяват редовни и извънредни конкурсни сесии в отделните категории като се дава възможност да се финансират продукции за филми, сериали, международни копродукции (вкл. с Българската национална телевизия), трансгранични продукции на сериали, както и се провеждат конкурсни сесии за разпространение на филми и за международна промоция на филми.</p> <p>Редовното и нарастващо в годините като обем публично финансиране на сектора се наблюдава у нас от 2003 г. За периода 2013-2017 г. прогнозираната сума във вид на държавна помощ (преки безвъзмездни средства) е близо 54 млн. евро годишно¹⁴. За 2019 г. в държавния бюджет са предвидени около 15 млн. лв., а основната цел на помощта е да се окаже подкрепа за развитието и запазването на българската филмова култура.</p>	<p>Технологиите са неразривна част от кинопроизводството в днешно време с постоянно нарастващи очаквания на потребителите по отношение на креативност и визуални ефекти, както от промяната в начина на правене, но в начина на гледане на филми.</p> <p>В периода на пандемията от Ковид-19 обаче технологиите разкриха максимално друга своя положителна страна за кино индустрията. В период, в който снимачните площадки са ограничени и работата на място е почти невъзможна, именно новите технологии предоставят нужните инструменти за това, например Solo Cinebot – (специална роботизирана камера, която може да се контролира от разстояние), Crew in a Box (куфарче, съдържащо всичко необходимо за направата на мобилно студио), облачни технологии като т.нар. облачно споделяне на аудио и видео материали чрез технологии като Camera to Cloud на компанията Frame.io и др.</p> <p>Характерно за Camera to Cloud е, че предоставя бърз достъп на филмовия екип до определен мултимедиен файл в момента, в който той бъде записан - от безопасна дистанция и ограничавайки присъствието на хора на снимачната площадка, а продуценти и специалисти по</p>

¹⁴ Европейска комисия. С (2012) 5572 final. Относно: Държавна помощ SA.30569 (NN33/2010) – България. Схема за помощ за българската филмова индустрия

ОПИСАНИЕ И ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ	В КОНТЕКСТА НА КРЕАТИВНИТЕ ИНДУСТРИИ
	<p>визуалните ефекти могат в реално време да дават бележки за продукта и да го ползват, независимо в коя точка на света се намират. След последващата обработка, редактиране, специални ефекти, файловете се връщат обратно в системата, където получават одобрение от режисьора.</p>

Трудният достъп до финансиране се свързва според някои автори с липсата на средно големите фирми (феноменът на „липсващите средни“), което се обяснява с трудността да израстеш от равнището на малкото предприятие. Причините са донякъде в оставането на малките творчески единици във вертикалните и хоризонтални мрежи на големите компании, които под диктата на пазара вдигат бариери или слагат таван на растежа на по-малките играчи¹⁵.

Това се усети още по-силно в периода на пандемията от Ковид-19, тъй като именно секторите на културата и творчеството бяха сред най-силно засегнатите. По данни на UNESCO¹⁶, само през 2020 г. са загубени над 10 милиона работни места в световен мащаб; публичните инвестиции в някои сектори на креативните индустрии като културата намаляват устойчиво през последното десетилетие, а творческите професии като цяло остават нестабилни и недостатъчно регулирани.

Конкретно за България може да се изтъкне и необходимостта от устойчиви и адаптивни политически рамки, позволяващи по-устойчиви резултати в креативния сектор. Нужен е цялостен правителствен подход към културните политики чрез засилено междупортфейлно и многостепенно сътрудничество, включително с делегирани агенции, гражданското общество и частния сектор.

5. Определяне на показатели за оценка на развитието на креативните индустрии

Проучването на специализираната литература за креативните индустрии идентифицира множество несъответствия и несъвместимости между различните концептуални подходи. По този начин в това изследване се разглежда концепцията за творческа икономика като най-всеобхватната за постигането на подходящ пространствен дизайн в перспективата на проектиране на връзката между регионалното развитие и творческите икономики.

¹⁵ De Voldere, I., E. Durinck, M. Mertens, C. Cardon, T. Maenhout, S. Warmerdam, M. Versteegh, E. Canton. Survey on access to finance for cultural and creative sectors. Brussels, 2013. [cited 22/11/2018] Available from: http://ec.europa.eu/culture/library/studies/accessfinance_en.pdf

¹⁶ UNESCO, “Reshaping policies for creativity. Addressing culture as a global public good”, 2022

За целта, бяха идентифицирани следните 36 кода на икономическа дейност, които са обхванати и от проучването:

18.11 Печатане на вестници	59.14 Прожектиране на филми
18.12 Печатане на други издания и печатни продукти	59.20 Звукозаписване и издаване на музика
18.13 Предпечатна подготовка	60.10 Създаване и излъчване на радиопрограми
18.14 Подвързване и подобни дейности, свързани с печатането	60.20 Създаване и излъчване на телевизионни програми
18.20 Възпроизвеждане на записани носители	71.11 Архитектурни дейности
32.12 Производство на бижутерийни и подобни изделия от благородни метали	73.11 Дейност на рекламни агенции
32.13 Производство на бижута имитация	74.10 Специализирани дейности в областта на дизайна
32.20 Производство на музикални инструменти	74.20 Дейности в областта на фотографията
32.40 Производство на игри и детски играчки	74.30 Преводаческа дейност
58.11 Издаване на книги	85.52 Неформално обучение в областта на културата
58.13 Издаване на вестници	90.01 Изпълнителско изкуство
58.14 Издаване на списания и други периодични издания	90.02 Спомагателни дейности, свързани с изпълнителско изкуство
58.19 Друга издателска дейност	90.04 Експлоатация на зали за представления
58.21 Издаване на компютърни игри	90.03 Творческа дейност в областта на литературата и изкуствата
58.29 Издаване на други програмни продукти	91.01 Дейност на библиотеки и архиви
59.11 Производство на филми и телевизионни предавания	91.02 Дейност на музеи
59.12 Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания (постпродукция)	91.03 Опазване и стопанисване на културно-исторически паметници и места
59.13 Разпространение на филми и телевизионни предавания	96.02 Фризьорски и козметични услуги

Тяхното „представяне“ и принос към креативните индустрии спрямо икономиката като цяло, се извършва на база следните показатели за оценка на социално-икономическия ефект:

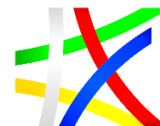
1) Брой предприятия

Съгласно Закона за малките и средните предприятия в България, предприятие е всяко физическо лице, юридическо лице или гражданско дружество, което извършва стопанска дейност, независимо от собствеността, правната и организационната си форма. За нуждите на оценката са взети предвид само гореизброените икономически сектори.

2) Размер на предприятието

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Показателят за размер на предприятието в настоящата оценка е в съответствие със Закона за малките и средните предприятия в България, съответно:

- Микропредприятие: предприятие с по-малко от 10 служители и с годишен оборот (парите, получени през даден период) или годишен баланс (отчет за активите и пасивите на дадено дружество), не по-голям от 2 милиона евро;
- Малко предприятие: предприятие с по-малко от 50 служители и с годишен оборот или баланс, не по-голям от 10 милиона евро;
- Средно предприятие: предприятие с по-малко от 250 служители и с годишен оборот, не по-голям от 50 милиона евро, или годишен баланс, не по-голям от 43 милиона евро.

Показателят е включен към оценката, заради специфичната структура по размер на предприятията от креативната индустрия. Диверсификацията на тези индустрии се отразява в характеристиките на структурата на сектора, с голямо наличие на микро и малки предприятия, както и незначителен дял на средните по размер организации, които представляват около 80% от производствената сфера като цяло. Големите предприятия са под 1%, но в тях са заети над 40% от работещите в сектора¹⁷.

3) Брой заети лица

- Заети са тези лица на възраст над 15 години, които извършват работа поне 1 час в седмично срещу заплащане, или които не работят в момента, но са по принцип наети на работа (например са в отпуск, включително по майчинство, или стачкуват).
- Лицата в неплатен отпуск се считат за заети, ако продължителността му не надхвърля 3 месеца. По смисълът на това определение доброволците не са част от заетите лица.
- Заетите лица биват разделени на работодатели, самонаети, наети и платени семейни работници. Последните са тези работници, които работят без заплащане, но във фирма на лице от същото домакинство. Такъв би бил случаят с лице на възраст над 15 години, което работи във фирмата на родителите си.

Показателят е с голяма тежест в оценката с оглед на потенциала на креативните индустрии да създават работни места, при това качествени работни места (такива, които изискват квалифицирана работна сила и произвеждат висока добавена стойност) и ней-често ангажиращи младите хора от трудоспособното население (с оглед на равнищата на младежка безработица у нас).

4) Нетни приходи от продажби

¹⁷ EC, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. The study on the entrepreneurial dimension of cultural and creative industries, 2013. [online] [cited 12.12.2018]. Available from: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/dcac4767-0daf-4fd5-8d8a-4bb502823723/language-en>
----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Показателят описва brutния доход / оборота на дадена компания, който тя реализира в резултат на нормална стопанска дейност за определен период (в конкретното проучване на година база), без приспадане на разходите, необходими за създаването на този доход.

5) Брутна добавена стойност / добавена стойност по факторни разходи

- Измерител на стойността на стоките и услугите, произведени на една територия за даден период от време. Тя представлява разликата между крайната стойност на произведената продукция и стойността на изразходваните за нейното производство стоки и услуги (наричани още междинното потребление).

б) Износ

- Продажбата на местни стоки (материални и нематериални ценности) от дадена страна за чужбина, съответно произведени в България за чуждестранни пазари от целия свят.

Показателят е изключително важен за оценката, тъй като най-жизнеспособните предприятия, които произвеждат конкурентен продукт не само спрямо българския пазар, формират гръбнака на индустрията. Това в особено голяма степен важи за българските предприятия, тъй като родния пазар по дефиниция е ограничен.

6. Посочване и характеризирание на специфични сектори, които имат най-голям потенциал за развитие и за постигане на международна конкурентоспособност

Идентифицирането на конкретни сектори, които имат най-голям потенциал за развитие и за постигане на международна конкурентоспособност, се извършва на основата на анализ на статистическа информация. За нуждите на настоящия доклад, информацията се характеризира със следното:

- Обхваща идентифицираните показатели за оценка (вж. т. 5 Определяне на показатели за оценка на развитието на креативните индустрии): брой предприятия, нетни приходи от продажби, заети лица, добавена стойност по факторни разходи и износ
- Обхваща идентифицираните 36 кода на икономическа дейност (вж. т. 5 Определяне на показатели за оценка на развитието на креативните индустрии)
- Обхваща достатъчно дълъг период с цел идентифициране на тенденции: 4-годишен период, а именно периода 2018-2021 г. (последната година, за която НСИ има данни)
- Нейн източник е Националният статистически институт

Нужната информация е набавена от Националния статистически институт, като същата е разширена в два допълнителни разреза:

- Информация на ниво административна област за всички 28 области в България

----- www.eufunds.bg -----

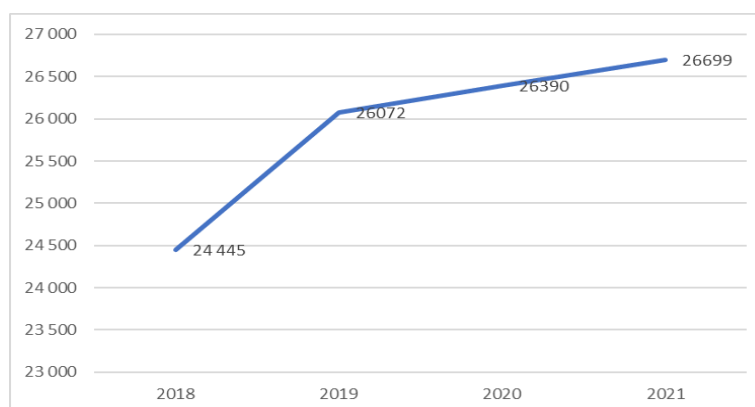
Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Информация на ниво размер на предприятието (микро, малки, средни и големи предприятия)

Данните на НСИ за идентифицираните 36 кода на икономическа дейност показват, че общият брой на предприятията в креативните индустрии за 2021 г. у нас е 26 669, бележейки устойчива тенденция към нарастване в сравнение с 2018 г. при ръст от 9,2%.

Фигура 1. Общ брой на предприятията в креативните индустрии в България, 2018-2021 г. (брой)

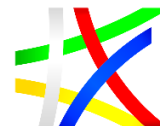
Източник: НСИ

Близо 88% от предприятията в креативните индустрии в България осъществяват дейност в следните 10 кода на икономическа дейност:

Таблица 3. Общ брой на предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България (топ 10), 2018-2021 г.¹⁸

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021
1	73.11 Дейност на рекламни агенции	2 839	2 806	2 760	2 733
2	71.11 Архитектурни дейности	2 347	2 354	2 306	2 270
3	74.10 Специализирани дейности в областта на дизайна	1 007	1 119	1 178	1 277
4	74.30 Преводаческа дейност	1 248	1 270	1 231	1 222
5	74.20 Дейности в областта на фотографията	963	1 059	1 028	1 016
6	18.12 Печатане на други издания и печатни продукти	747	741	726	746
7	59.11 Производство на филми и телевизионни предавания	556	604	595	606
8	59.12 Технически дейности,	361	408	401	437

¹⁸ Най-голям е броят на предприятията от сектор 96.02 Фризьорски и козметични услуги (12 736 броя), но същият е изключен от настоящото класиране, тъй като не е типичен представител на креативните индустрии, въпреки че влиза в обхвата на занаятите съгласно действащият към момента Закон за занаятите.

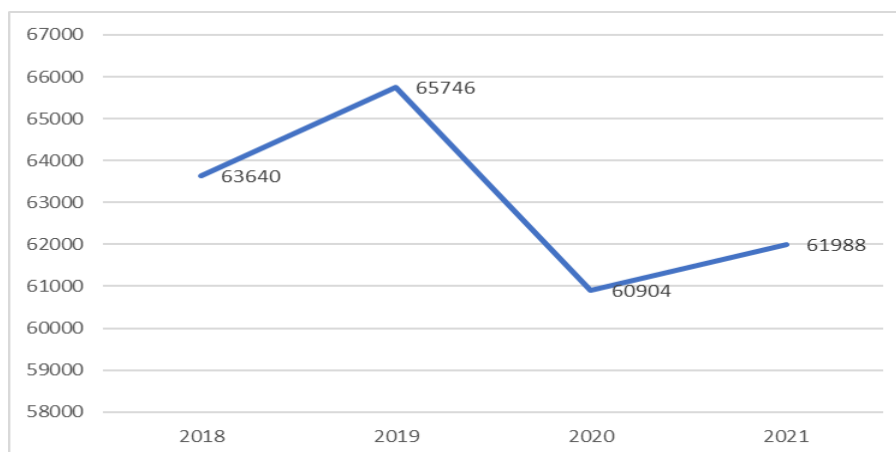

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021	
	свързани с производство на филми и телевизионни предавания(постпродукция)					
9	90.01	Изпълнителско изкуство	410	431	426	428
10	90.02	Спомагателни дейности, свързани с изпълнителско изкуство	434	465	429	414

Източник: НСИ

Броят на заетите в креативните индустрии в България за 2021 г. е 61 988 души, отбелязвайки спад в сравнение с началната година на наблюдавания период и известно възстановяване след кризисната 2020 г., белязана от възникването на пандемията от Covid-19.

Фигура 2. Заети лица в предприятията в креативните индустрии в България, 2018-2021 г. (брой)

Източник: НСИ

Най-много работни места осигуряват предприятията, осъществяващи дейност в 10-те кода на икономическа дейност, съгласно Таблица 4.

Таблица 4. Заети лица в предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България (топ 10), 2018-2021 г.¹⁹

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021	
1	18.12	Печатане на други издания и печатни продукти	8 476	8 456	7 712	7 964
2	73.11	Дейност на рекламни агенции	8 030	8 164	7 000	7 090
3	71.11	Архитектурни дейности	4 379	4 562	4 432	4 535
4	32.40	Производство на игри и детски играчки	2 831	2 842	2 877	2 690
5	59.11	Производство на филми и телевизионни предавания	2 875	2 467	2 269	2 381
6	74.10	Специализирани дейности в областта на дизайна	1 767	1 925	1 972	2 125
7	60.20	Създаване и излъчване на телевизионни програми	2 419	2 356	2 222	2 070
8	74.30	Преводаческа дейност	2 202	2 141	2 052	2 020
9	59.12	Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания (постпродукция)	1 344	1 425	1 358	1 436
10	72.40	Дейности в областта на фотографията	1 514	1 618	1 429	1 401

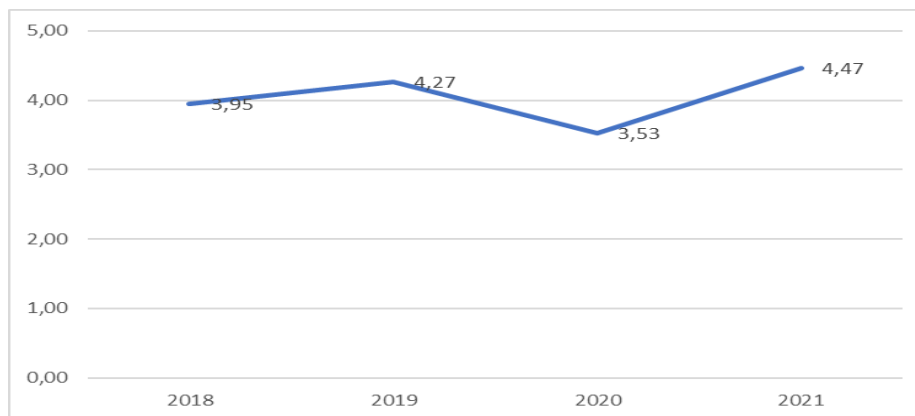
Източник: НСИ

Нетните приходи от продажби за 2021 г. на креативните индустрии в България са в размер на 4,47 млрд. лева. В сравнение с изходната година на анализа – 2018 г. показателят бележи ръст от 13,3%. Долната графика също така показва, че през 2021 г. е постигнат връх в приходите от продажби за наблюдавания период.

¹⁹ Най-голям е броят на заетите лица в сектор 96.02 Фризьорски и козметични услуги (18 329 лица), но същият е изключен от настоящото класиране, тъй като не е типичен представител на креативните индустрии, въпреки че влиза в обхвата на занаятите съгласно действащия към момента Закон за занаятите.

Фигура 3. Нетни приходи от продажби на предприятията в креативните индустрии в България, 2018-2021 г. (млрд. лева)

Източник: НСИ

3,7 млрд. лева или 83% от нетните приходи от продажби на креативните индустрии у нас се генерират от предприятията с дейност в следните 10 кода на икономическа дейност, съгласно Таблица 5.

Таблица 5. Нетни приходи от продажби на предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България (топ 10), 2018-2021 г. (хил. лв.)²⁰

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021
1	73.11 Дейност на рекламни агенции	803 799	763 341	661 027	829 440
2	18.12 Печатане на други издания и печатни продукти	660 902	731 495	639 262	744 667
3	60.20 Създаване и излъчване на телевизионни програми	464 990	507 582	494 097	558 290
4	32.40 Производство на игри и детски играчки	445 051	561 655	340 386	464 457
5	71.11 Архитектурни дейности	207 013	222 982	218 790	259 737
6	59.11 Производство на филми и телевизионни предавания	201 103	203 607	129 041	226 088
7	58.29 Издаване на други програмни продукти	77 704	87 682	87 383	148 706
8	59.12 Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания(постпродукция)	101 462	123 265	95 337	146 180
9	58.11 Издаване на книги	201 103	203 607	129 041	127 655
10	74.10 Специализирани дейности в областта на дизайна	88 696	99 324	91 712	114 745

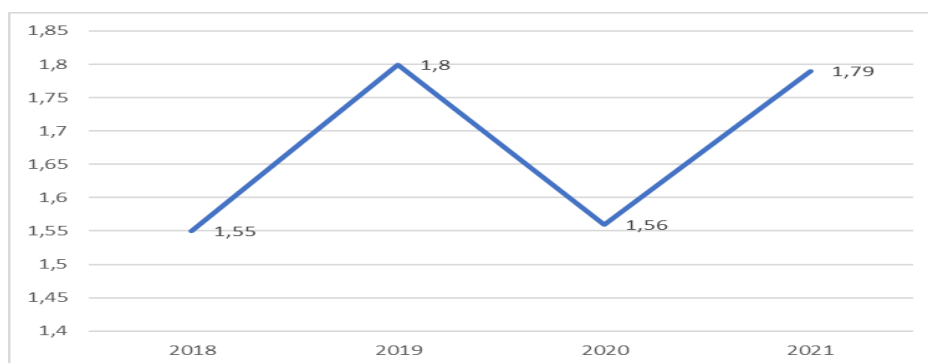
Източник: НСИ

²⁰ Нетните приходи от продажби на сектор 96.02 Фризьорски и козметични услуги за 2021 г. е в размер на 207 241 хил. лв.), което поставя сектора на 7-мо място, но секторът е изключен от настоящото класиране, тъй като не е типичен представител на креативните индустрии, въпреки че влиза в обхвата на занаятите съгласно действащия към момента Закон за занаятите.

Добавена стойност по факторни разходи на креативните индустрии в България през 2021 г. достига близо 1,79 млрд. лева, възстановявайки достигнатите равнища преди настъпването на пандемията. За сравнение, през 2018 г. показателят има стойност от 1,55 млрд. лева.²¹

Фигура 4. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията в креативните индустрии в България, 2018-2021 г. (млрд. лева)

Източник: НСИ

Изследваните кодове на икономическа дейност, при които се регистрира най-висока добавена стойност по факторни разходи на предприятията, са представени в Таблица 6.

Таблица 6. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България (топ 10), 2018-2021 г. (хил. лв.)²²

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021
1	18.12 Печатане на други издания и печатни продукти	248 457	292 385	269 868	280 067
2	73.11 Дейност на рекламни агенции	227 328	232 883	213 956	254 688
3	60.20 Създаване и излъчване на телевизионни програми	188 214	218 558	233 264	251 674
4	32.40 Производство на игри и детски играчки	246 355	326 063	178 758	238 838
5	71.11 Архитектурни дейности	98 787	110 396	110 928	123 365
6	59.12 Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания(постпродукция)	56 268	66 697	52 897	79 889
7	59.11 Производство на филми и телевизионни предавания	57 889	61 014	42 998	56 228

²¹ Част от данните относно анализирания показател и за някои от кодовете на икономическа дейност са конфиденциални и не се предоставят от НСИ, съответно в данните от таблицата има малко (и статистически незначимо) отклонение.

²² Добавената стойност по факторни разходи на сектор 96.02 Фризьорски и козметични услуги за 2021 г. е в размер на 97 524 хил. лв.), което поставя сектора на 6-то място, но секторът е изключен от настоящото класиране, тъй като не е типичен представител на креативните индустрии, въпреки че влиза в обхвата на занаятите съгласно действащия към момента Закон за занаятите.

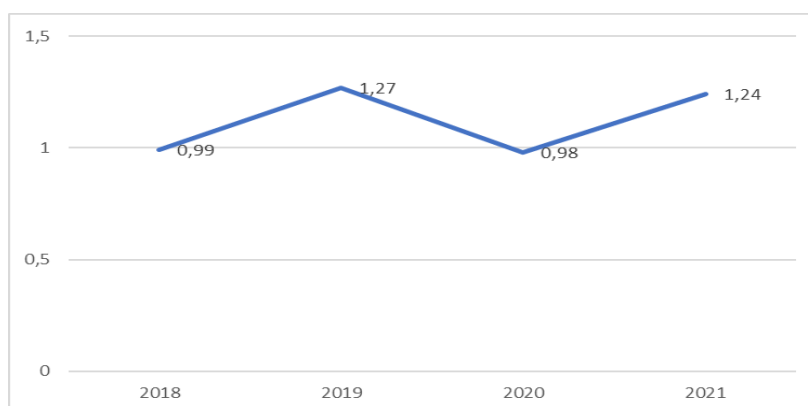

Код	Наименование	2018	2019	2020	2021	
8	74.10	Специализирани дейности в областта на дизайна	39 436	46 804	44 108	54 443
9	58.11	Издаване на книги	28 607	35 827	48 475	48 231
10	58.29	Издаване на други програмни продукти	38 703	46 654	49 536	46 172

Източник: НСИ

Износът на креативните индустрии в България през 2021 г. достига 1,24 млрд. лева²³. 78% от тях се генерират от 10-те кода, съгласно Таблица 5.

Фигура 5. Износ на предприятията в креативните индустрии в България, 2018-2021 г. (млрд. лева)

Източник: НСИ

При данните за износа през наблюдавания период ясно си личи настъпването на пандемията от Covid-19, като през 2020 г. обемът на износа пада до нивата от 2018 г., но се наблюдава и възстановяване още през следващата 2021 г., когато почти се достигат нивата от най-успешната от гледна точка на показателя година (2019).

Таблица 7. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България (топ 10), 2018-2021 г. (хил. лв.)

N	Код	Наименование	2018	2019	2020	2021
1	32.40	Производство на игри и детски играчки	376 599	444 871	265 104	316 726
2	73.11	Дейност на рекламни агенции	19 833	25 432	29 287	232 290
3	18.12	Печатане на други издания и печатни продукти	128 024	200 572	139 802	161 303
4	59.11	Производство на филми и телевизионни предавания	81 467	78 021	40 267	99 168
5	60.20	Създаване и излъчване на	.. ²⁴	117 951	84 846	92 204

²³ Част от данните относно анализирания показател и за някои от кодовете на икономическа дейност са конфиденциални и не се предоставят от НСИ, съответно в данните от таблицата има малко (и статистически незначимо) отклонение.

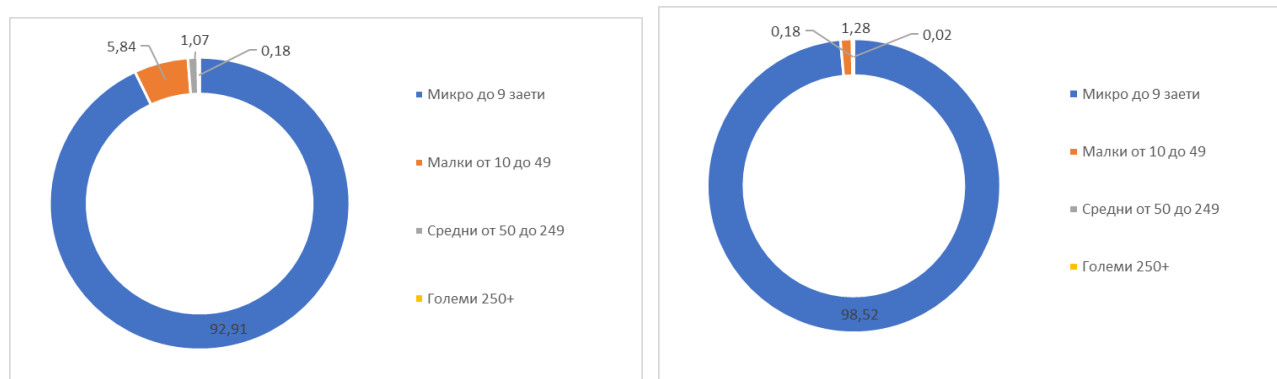

N	Код	Наименование	2018	2019	2020	2021
		телевизионни програми				
6	59.12	Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания (постпродукция)	27 978	48 997	45 131	64 248
7	58.21	Издаване на компютърни игри	9 981	19 277	27 432	40 408
8	58.29	Издаване на други програмни продукти	35 237	39 415	43 473	37 143
9	74.30	Преводаческа дейност	26 803	31 146	34 273	36 555
10	74.10	Специализирани дейности в областта на дизайна	26 610	26 610	31 829	36 193

Източник: НСИ

Структурата на предприятията в българската икономика според броя на заетите лица включва голям брой микро предприятия, значително по-малко малки и средни предприятия, като дялът на средните предприятия е нисък, а на големите дори и по-нисък, видно от фигура 6 (ляво). Сравнявайки с графиката вдясно, която отразява структурата на креативните предприятия в България, се регистрира значително по-голям дял на микро предприятия – 98,5% и незначителен дял на малките (336 бр. или 1,28%), средните (48 бр. или 0,18%) и големите предприятия (6 бр. или 0,02%).

Фигура 6. Групи предприятия според броя на заетите лица, 2021 г. (дял) за цялата икономика (ляво) и за креативните индустрии (дясно)

Източник: НСИ

Регионалният анализ на данните очаквано показва значителен превес на област София-град, следвана от другите големи областни центрове Пловдив, Варна, Бургас и Стара Загора.

²⁴ Конфиденциални данни

Интересна тенденция за откроява в Област Благоевград, която при наличието на по-малък брой предприятия в креативните индустрии постига по-високи резултати по отношение на другите изследвания показатели, а именно нетни приходи от продажби, добавена стойност по факторни разходи и износ. Съответно, областта има по-високи показатели от Бургас и Стара Загора, и с основание може да бъде поставена на 4-то място след столицата София, Пловдив и Стара Загора.

Таблица 8. Основни икономически показатели на предприятията в креативните индустрии в България по код на икономическа дейност в България по области, 2021 г.

N	Административна област	Брой предприятия (брой)	Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	Заети лица (брой)	Добавена стойност по факторни разходи (хил. лв.)	Износ (хил. лв.)
1	София-град	10 999	3 369 908	31 234	1126109	775 364
2	Пловдив	2 418	303 170	5 473	109 967	91 995
3	Варна	2 335	138 805	3 915	68 635	34 751
4	Бургас	1 605	69 593	2 371	31 510	8 506
5	Стара Загора	942	42 743	1 580	17 998	111
6	Благоевград	851	104 566	1 286	34 174	13 804
7	Русе	626	25 681	1 061	10 067	1 476
8	Велико Търново	522	26 822	988	11 625	0
9	Хасково	505	7 730	640	3 669	0
10	Плевен	478	15 021	673	7 264	0
11	Софийска	400	47 543	1 005	18 012	2 217
12	Пазарджик	395	23 230	873	9 779	181
13	Сливен	364	11 726	594	4 735	0
14	Перник	359	12 419	483	6 609	1 744
15	Добрич	355	5 366	431	2 441	0
16	Шумен	355	6 056	463	2 977	0
17	Габрово	282	20 263	462	8 890	1 143
18	Кърджали	262	7 511	356	3 119	0
19	Ямбол	250	4 180	323	1 925	0
20	Кюстендил	241	11 778	407	4 913	0
21	Враца	232	3 630	312	1 856	74
22	Ловеч	215	3 856	260	1 840	0
23	Разград	186	6 373	270	2 012	0
24	Търговище	176	2 101	221	1 962	0
25	Смолян	174	3 879	242	1 674	0
26	Силистра	162	4 048	229	1 685	0
27	Монтана	154	2 885	201	1 285	0
28	Видин	59	940	70	471	0

Източник: НСИ

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

От таблицата се забелязва също, че креативните индустрии с експортен потенциал са съсредоточени в малка част от областите на страната – освен вече споменатите области с най-добри стойности на изследваните показатели, това са също Русе, Софийска, Пазарджик, Перник, Габрово и Перник. Съответно, предприятията от креативната индустрия в останалите 16 административни области на България не осъществяват износ.

Област София (столица) очаквано концентрира най-голям дял от креативната индустрия на страната по всички основни икономически показатели. Също така, само в столицата като административна област функционират предприятия от всички 36 изследвани кода на икономическа дейност.

Данните за 2021 г. показват, че най-голям брой предприятия и най-голям дял на заетите лица се регистрират в код 96.02 Фризьорски и козметични услуги, докато по отношение на нетните приходи от продажби, добавената стойност по факторни разходи и износа с най-високи стойности са предприятията от код 73.11 Дейност на рекламни агенции и 60.20 Създаване и излъчване на телевизионни програми (вж. Таблица 9).

Таблица 9. Основни икономически показатели на предприятията в креативните индустрии в област София-град, 2021 г.

N	Код	Наименование	Брой предприятия (брой)	Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	Заети лица (брой)	Добавена стойност по факторни разходи (хил. лв.)	Износ (хил. лв.)
1	73.11	Дейност на рекламни агенции	1 646	724 031	5 199	209 597	201 063
2	60.20	Създаване и излъчване на телевизионни програми	64	534 307	1 610	238 854	..
3	18,12	Печатане на други издания и печатни продукти	286	374 261	3 711	149 142	53 347
4	32.40	Производство на игри и детски играчки	18	371 763	..	..	241 050
5	59.11	Производство на филми и телевизионни предавания	506	222 040	2 233	54 098	98 424
6	71.11	Архитектурни дейности	1 211	184 199	2 808	85 971	28 927
7	58.29	Издаване на други програмни продукти	71	137 598	728	37 547	..
8	59.12	Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания (постпродукция)	362	126 849	1 303	69 910	60 234
9	58.11	Издаване на книги	303	114 071	1 032	43 406	3 903
10	96.02	Фризьорски и козметични услуги	3 195	92 638	5 791	42 995	325
11	74.10	Специализирани дейности в областта на дизайна	709	74 260	1 150	32 024	17 795
12	58.14	Издаване на списания и други периодични издания	138	58 832	768	27 551	3 360
13	59.13	Разпространение на филми и	52	53 702	153	10 831	..

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

N	Код	Наименование	Брой предприятия (брой)	Нетни приходи от продажби (хил. лв.)	Заети лица (брой)	Добавена стойност по факторни разходи (хил. лв.)	Износ (хил. лв.)
		телевизионни предавания					
14	74.30	Преводаческа дейност	582	47 668	1 061	26 914	23 041
15	58.13	Издаване на вестници	52	45 170	..	19 699	2 358
16	59.20	Звукозаписване и издаване на музика	141	40 092	262	10 398	21 928
17	90.02	Спомагателни дейности, свързани с изпълнителско изкуство	277	30 223	449	9 344	5 331
18	60.10	Създаване и излъчване на радиопрограми	26	27 286	365	10 407	..
19	59.14	Прожектиране на филми	11	26 433	120	4 363	..
20	90.01	Изпълнителско изкуство	266	21 092	412	6 622	1 872
21	18,11	Печатане на вестници	4	17 997	..	4 532	0
22	74.20	Дейности в областта на фотографията	356	16 453	514	8 280	1 772
23	90.03	Творческа дейност в областта на литературата и изкуствата	180	12 839	244	5 773	4 474
24	58.21	Издаване на компютърни игри	18	7 710	112	5 141	..
25	32.12	Производство на бижутерийни и подобни изделия от благородни метали	69	3 212	120	970	..
26	85.52	Неформално обучение в областта на културата	69	2 078	84	860	0
27	32.13	Производство на бижута имитация	34	1 040	46	440	..
28	91.02	Дейност на музеи	7	962	7	..	0
29	91.03	Опазване и стопанисване на културно-исторически паметници и места	13	868	30	39	0
30	90.04	Експлоатация на зали за представления	9	186	7	62	0
31	32.20	Производство на музикални инструменти	3	48	3	..	0
32	18.14	Подвързване и подобни дейности, свързани с печатането	32	..	..	3 609	..
33	18.20	Възпроизвеждане на записани носители	8	..	..	934	..
34	91.01	Дейност на библиотеки и архиви	.. ²⁵	..	..	32	..
35	58.19	Друга издателска дейност	198	..	679	..	6 160
36	18.13	Предпечатна подготовка	83	..	233	5 764	..

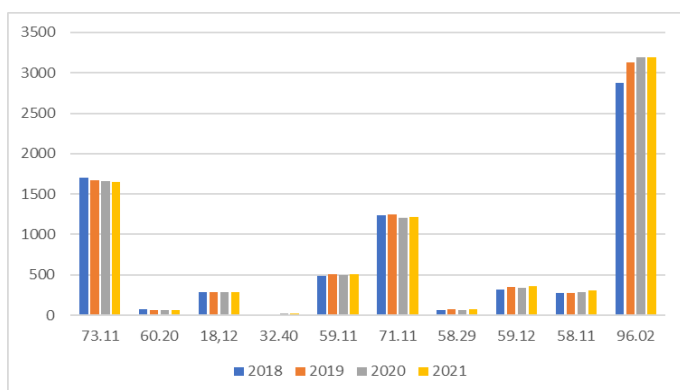
Източник: НСИ

²⁵ Конфиденциални данни

От следващите фигури се проследява динамиката по основни икономически показатели на предприятията от област София-град за периода 2018-2021 г., за 10-те основни кода на икономическа дейност, които имат най-голям социално-икономически принос.

Фигура 7. Брой предприятия в креативните индустрии в София-град (топ 10), 2018-2021 г.

Източник: НСИ

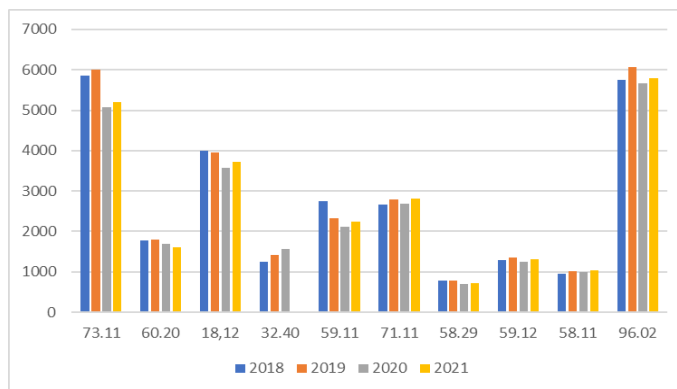
Броят на предприятията остава относително стабилен през наблюдавания период. Увеличение се регистрира при кодове:

- 96.02 Фризьорски и козметични услуги
- 58.11 Издаване на книги
- 59.12 Технически дейности, свързани с производство на филми и телевизионни предавания (постпродукция)

При код 73.11 броят на предприятията слабо намалява през 2021 г.

Данните за броя на заетите лица в креативните индустрии в област София-град са динамични за периода 2018-2021 г. Като цяло, забелязва се ръст в периода 2019-2019 г., а после спад през 2020 г., който се обяснява с пандемията от Covid-19, която оказва негативен ефекти върху икономиката като цяло, но отрицателното въздействие върху креативните индустрии (в глобален мащаб) в много сектори е дори и по-сериозно. Положителната тенденция, която се забелязва е, че още през 2021 г. се забелязва частично възстановяване на загубените работни места.

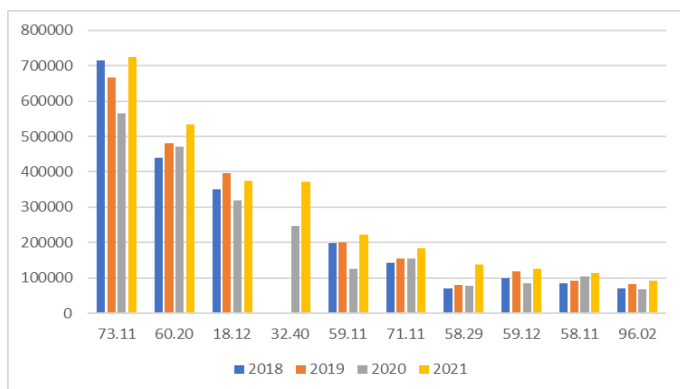
Фигура 8. Брой заети лица в предприятията в креативните индустрии в област София-град (топ 10), 2018-2021 г.

Източник: НСИ

Фигура 9. Нетни приходи от продажби на предприятията в креативните индустрии в София-град (топ 10), 2018-2021 г., (хил. лв.)

Източник: НСИ

Аналогично на предходния показател, при данните за нетните приходи от продажби се отчита влиянието на Covid-19 в първата и най-тежка година от пандемията. През 2020 г. трендът на нарастване на показателят е прекъснат от сериозно намаление в приходите на предприятията, но през 2021 г. 10-те основни сектора на креативните индустрии у нас бележат растеж.

Нещо повече, растежът надминава нивата от изходната година на настоящия анализ (2018 г.).

*В някои сектори има конфиденциални данни.

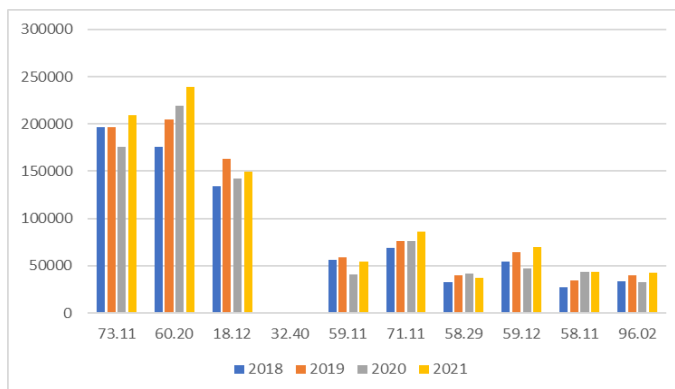
Данните за добавената стойност по факторни разходи също отчитат влиянието на пандемията – регистрира се очаквания спад през 2020 г. и добър темп на възстановяване на стойностите на показателя през следващата година. При повечето от наблюдаваните кодове на икономическа дейност, ръстът надминава равнището от 2018 г. и 2019 г.

По-бавно е възстановяването при кодове:

- 18.12 Печатане на други издания и печатни продукти
- 59.11 Производство на филми и телевизионни предавания

*В някои сектори има конфиденциални данни; за код 32.40 липсват данни и за четирите наблюдавани години.

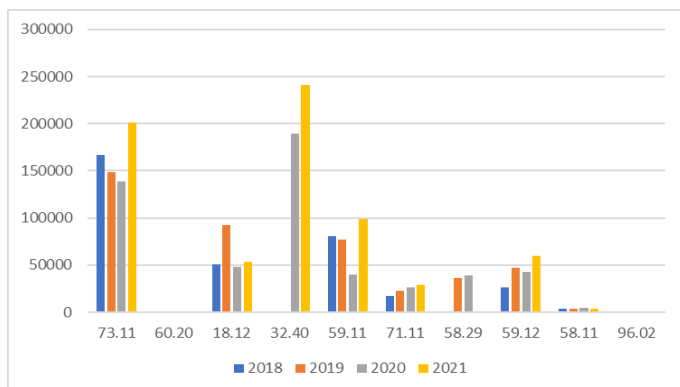
Фигура 10. Добавена стойност по факторни разходи на предприятията в креативните индустрии в област София-град (топ 10), 2018-2021 г., (хил. лв.)

Източник: НСИ

Фигура 11. Износ на предприятията в креативните индустрии в област София-град (топ 10), 2018-2021 г., (хил. лв.)

Източник: НСИ

Данните за износа показват, че всеки от изследваните кодове на икономическа дейност показват различно възстановяване след 2020 г.

При част от тях, ръстът е значителен, сериозно надвишаващ началната стойност от 2018 г. Това се отнася за кодове:

- 32.40 Производство на игри и детски играчки
- 73.11 Дейност на рекламни агенции
- 59.11 Производство на филми и телевизионни предавания

При други кодове възстановяването се регистрира, но с по-бавни темпове, докато при код 58.29 стойността за 2021 г. е „конфиденциална“ или толкова ниска, че НСИ не предоставя информация.

7. Представяне на тематични клъстери, създадени от организации, работещи в сферата на креативните индустрии

Растящото значение на креативните индустрии за постигането на икономически растеж, конкурентоспособност и преодоляване на регионални диспропорции е важна причина да се отделя голямо внимание на целенасоченото изграждане на креативни индустриални клъстери и центрове - следваща фаза в използването на потенциала им като ресурс за регенериране на градове и региони. Освен чисто икономическите ползи от това, в допълнение се стимулират културното разнообразие и демокрацията, окуражават се иновацията и креативността.

В много географски точки на света те са възниквали по естествен път под влияние на традиция или на пазарни сили. Доказаните ползи от географско концентриране на фактори за производство са причина за публична намеса в изграждането на креативни клъстери и центрове с очакването те да станат добро място за иновации и за привличане на инвеститори при търсене на повече добавена стойност от инвестираните фактори за производство, повече синергия и мултиплициращ ефект, повече конкурентни предимства.

По-конкретно, клъстерите са агломерати, комплекси или клъстери, където има естествени преимущества или начини да се постигне по-високо равнище на иновации и на конкуренция. На тези места има възможност да се споделя информация, да се концентрира търсене или предлагане на специалисти, творци, поддържащи технически екипи. Присъстват школи, училища, университети, които захранват с ресурс съответната творческа индустрия. Развит е нужният за тази индустрия трудов пазар. Създадена е местна специфична атмосфера, която стимулира и канализира индивидуалните творчески качества. По такъв начин мястото става ключов компонент на продукта, гаранция за автентичност, разгръщат се

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 "Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии", осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

действия за управление на сътрудничеството, както и за защита на името и на географския произход.

В Зелената книга на ЕС, „Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии“²⁶, е обърнато внимание на предпоставките за оформянето на творчески индустриални клъстери. Подчертано е, че като правило културните и творчески индустрии надграждат едно богато и разнородно ядро от културно наследство и квалифицирани творци; те разчитат на ефективната взаимовръзка между различни свързани нива на предприемачески и иновативни услуги; производствените процеси подлежат на постоянна адаптация и обновяване, затова е изключително важно да обменят информация, да надграждат неосезаеми активи и да привличат таланти. Тези характеристики произлизат от самото естество на културните продукти, които срещат несигурност по отношение на възприемането им от потребителите. Поради тези ограничения най-добрата организационна структура често е „кълстерът в областта на културните и творческите индустрии“, т.е. концентриран набор от индустрии, които притежават висок потенциал за реагиране и адаптиране. В повечето случаи тези функционални клъстери се основават на интензивното сътрудничество между различни свързани помежду си действащи лица и институции от областта на иновациите.

Креативните индустриални клъстери са особено подходящи за изграждането на добре развиваща се регионална екосистема. Те стимулират иновациите, свързвайки в триъгълник културните ценности, изграждането на географското място и икономическия растеж. Фактор за привлекателността на креативните индустриални клъстери е оформянето на така наречената от Флорида „творческа класа“²⁷, които съответно търсят повече културни развлечения, високотехнологични услуги, включително места за изследвания и бизнес, международно средище с много студенти и чужди представители на бизнеса, добри условия на живот, атмосфера на свобода и респект към индивидуализма. Това търсене от друга страна създава предпоставки за развитие на „креативни градове“, които привличат таланти хора, комуникират успешно своята идентичност, привличат туристи и носят редица други ползи за развитието си.

В България има един ясно обособен клъстер и той е във *филмовата индустрия*. Локализиран е в София, където се създава 97% от оборота и добавената стойност на тази индустрия, тук са и 86% от заетите в нея, както и 77% от филмовите организации. Голямо значение има това, че в столицата филмовата индустрия е обвързана с дейности като телевизионното производство, новите медии, компютърните игри, звукозаписа, фотографията, дизайна и тя е индустрия, свързана технологично отново с телевизията, сценичните изкуства, музикалния бизнес, рекламата, дигиталните медии, книгоиздаването, образованието:

- Много професионални организации, обединяващи режисьори и продуценти, се намират в София
- В града се намира и едно от водещите студиа за кинопроизводство в Европа.

²⁶ Зелена книга. Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии. COM(2010)183, Брюксел, 27.4.2010, pp. 11-12

²⁷

- Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ (НАТФИЗ), София е най-голямата в България
- София е домакин на много филмови фестивали, които се организират ежегодно - от създаването си през 1997 година, София Филм Фест се превърна в най-големия и най-важен филмов фестивал на Балканите; други утвърдени фестивали, насочени към развитието на киното включват София Мийтингс“, „Sofia independent film festival“, международна филмова програма „Киномания“ и др.
- През 2014 г. София се присъедини към мрежата от творчески градове на ЮНЕСКО и получи титлата „Град на киното“, която се присъжда на градове, които имат изградена инфраструктура под формата на студия и салони, традиция в кинопроизводството и организирането на фестивали, както и съществено филмово наследство

По данни на Столичната община²⁸ филмовата индустрия на София обхваща:

- Повече от 900 компании
- Повече от 3 900 заети лица
- Има ръст от 93,5% на добавената стойност по факторни разходи за периода (2008-2015 г.)

Клъстери във филмовата индустрия на Великобритания

Великобритания остава един от водещите пазари на кино в света. Прогнозите сочат, че до 2025 г. Великобритания ще се нареди на четвърто място по общи приходи от филмово развлечение с приблизителен оборот от над 4,5 милиарда долара²⁹.

Държавните данъчни облекчения и падащият паунд превърнаха страната в привлекателно място за редица големи задгранични студия като Amazon, Warner Bros., Universal Pictures за заснемане на високобюджетни филми и сериали.

За да отговорят на търсенето, нови студия се появяват в цялата страна. Огромно разширяване на Pinewood Studios на стойност 800 милиона паунда е в ход, а пространството Shepperton на Netflix се планира да удвои размера си. Докато историческото Bray Film Studios на Berkshire, което беше заплашено от разрушаване през 2012 г., сега кандидатства за голямо разширение поради увеличеното търсене на филмово пространство. По такъв начин, студийните недвижими имоти на Великобритания днес са по-големи от тези на Холивуд.

Във Великобритания функционират няколко филмови и телевизионни клъстера, като третият по големина след Лондон и Манчестър е в Кардиф, Уелс³⁰. Нещо повече, Южен Уелс е най-добре представящият се медиен клъстер извън Лондон, който си поставя за цел да се превърне в глобален център на медийното производство в перспектива от 5 до

²⁸ София – бизнес дестинация, 2020 г., Направление „Дигитализация, иновации и икономическо развитие“ на Столична община, https://investsofia.com/wp-content/uploads/2020/03/BG_Business-Guide-2020_Bulgarian_web.pdf

²⁹ www.statista.com

³⁰ www.cardiff.ac.uk

10 години.

Към настоящият момент едно на всеки осем работни места, създадени във Великобритания между 2015 г. и 2018 г., е в Кардиф, като се прилага целевото финансиране и допълнителни стимули в местния сектор с цел увеличаване на производителността.

Според доклад³¹ на Clwstwr³² – програма за иновации в аудиовизуалния сектор, в Кардиф има 1 318 фирми, активни в сектора на аудиовизуалните медии. Заедно тези фирми генерират общ годишен оборот от £545 милиона с още £606 милиона брутна добавена стойност, произведена пряко и непряко. В сектора работят 4 590 служители на пълно работно време на местно ниво с още 2 898 длъжности на пълно работно време, създадени в подкрепа на медийния сектор. Освен това в региона има още около 2 813 работещи на свободна практика. Това прави общо повече от 10 000 души заети чрез медийния сектор, а в случай на постигане на заложените цели на развитието, се очаква да се създадат още почти 2 000 допълнителни работни места.

Клъстер „Информационни и комуникационни технологии“³³ е създадена през 2005 г. от представители на българския ИКТ бизнес за да обедини организациите от ИКТ индустрията в България. Във фондацията членуват 10 организации (ИКТ Асоциации и ИКТ клъстери), в които членуват повече от 280 малки и средни предприятия от различни сегменти на ИКТ индустрията и 6 български университети.

ИКТ Клъстер е стратегическа клъстерна инициатива на българския ИКТ бизнес. Мисията на организацията е да работи за повишаване на конкурентоспособността на българската ИКТ индустрия чрез подкрепа на ИКТ МСП, насърчаване развитието на клъстери и създаването на нови възможности за бизнес чрез трансгранично, между отраслови и между клъстерно сътрудничество.

Дейностите на ИКТ Клъстер са свързани с постигането на следните цели:

- Насърчаване прилагането на клъстерния подход като средство за увеличаване на конкурентоспособността на българските ИКТ МСП
- Подкрепа на индустриалното развитие и развитие на индустриите от ново поколение чрез използване на ИКТ решения в България и региона
- Подкрепа на предприемачеството, създаване на бизнес умения, подкрепа за създаването на национална система за рисково финансиране
- Създаване на нови глобални бизнес възможности на МСП в различните региони, отрасли, държави и континенти
- Увеличаване на трансфера на технологии, иновации и развитие на НИРД в България

³¹ Clwstwr Creative Industries Report No. 2: The media sector in the Cardiff Capital Region - driving economic growth through audiovisual activities

³² www.clwstwr.org.uk

³³ <http://www.ictcluster.bg>

Клъстер „Изкуствен интелект“³⁴ е професионална неправителствена организация, ангажирана с изграждането на устойчива екосистема в сектора на изкуствения интелект. Клъстерът е основан от специалисти с дългогодишен опит в областта на изкуствения интелект, както и финансови експерти, инвеститори, експерти по патентно право и интелектуална собственост, PR експерти и журналисти, юристи, специалисти по етика.

Технологичният профил на клъстера включва опит в областта на изкуствения интелект, машинното обучение, големите данни и науката за данните и техните приложения в областите на компютърното зрение, NLP, IoT, AR, VR, клиентско моделиране, зелен AI, облачни изчисления и мрежи и взаимосвързаност – смарт градове и др.

Една от целите на клъстера е да предостави на експерти, студенти и ентусиасти способността и уменията да анализират, проектират и разработват компютърни системи и техните приложения. Затова AI Club беше основан в началото на 2020 г. в сътрудничество със София Тех Парк (Клубове – Groworking). Чрез редовни месечни срещи се цели развитието и укрепването на системното мислене, решаването на проблеми, анализа, дизайна, изследванията, работата в екип и готовността за учене през целия живот в областите на изкуствения интелект, машинното обучение и др.

Сътрудничеството на различни екосистеми в сферата на изкуствения интелект носи много големи предимства, обменът на експертни знания и възможността за мозъчна атака на нови, уникални идеи са някои примери. Свързването на по-широка мрежа заедно също е стъпка към целта изкуствения интелект да бъде наличен, достъпен и разбираем за всички.

Клъстерът има широка мрежа от успешни партньорства с редица институции и организации, сред които Министерство на икономиката, ИАНМСП, Столична община, Българска агенция за инвестиции, Медицински университет, Пловдив, и други, в стремежа към създаването на високостойности междуиндустриални проекти.

Клъстер София град на знанието (КСГЗ)³⁵ е създаден с визията да бъде инициатор и участник в процес за превръщане на София от традиционна административна столица в интелигентен град, който изгражда и поддържа устойчиво високо качество на живот и добро управление като подпомага развитието на бизнеси, базирани на иновации и знания. Мисията му е да обедини усилията на бизнеса от интензивните на знания сектори с тези на общината, научните, развойните, образователните и финансовите организации за реализация на концепцията чрез изпълнение на Стратегията за интелигентна специализация на София. От 2020 г. КСГЗ участва в изпълнението на международния проект MediaMotorEurope³⁶, финансиран по програма „Хоризонт 2020“ и включващ изграждането на четири иновативни хъба в областта на медийната индустрия в България, Гърция, Белгия и Норвегия. По такъв начин се цели да се привлече вниманието на европейски високо-технологични иноватори в медийната индустрия за решаване на най-важните предизвикателства и да ги подкрепя в разработване на медийни решения на бъдещето, изграждайки силна и жизнена европейска технологична екосистема на медийната и креативната индустрии.

³⁴ www.aicluster.bg

³⁵ www.knowledgesofia.eu

³⁶ www.mediamotoreurope.eu

MediaMotor Europe Иновационен хъб в София представлява модел на добре дефинирани взаимовръзки и отношения, предоставящ помощ от „едно гише“ за високотехнологичните и медийните компании за да станат по-конкурентни по отношение на своите бизнес и производствени процеси, продукти / услуги, като използват най-новите технологии и бизнес модели. Цели се изграждане на физическо и виртуално пространство за сътрудничество с явната мисия да се насърчават иновациите чрез обучение и споделяне на идеи, залагайки на съвместни иновации, иновативна общност, отвореност и многообразие.

MediaMotor Europe Иновационен хъб в София ще предлага комбинация от услуги и ще следва различни модели за правене и устойчивост на бизнеса. Като физическо пространство клъстерът ще използва лабораториите и помещенията на членовете на Клъстер София град на знанието и на живата лаборатория на град София.

8. Представяне на ролята на предприятията, които работят в сферата на креативните индустрии и потенциала им за създаване на икономически дейности с висока добавена стойност

Креативните индустрии безспорно крият голям потенциал за растеж, създаване на (качествени) работни места и генериране на икономически ползи. Същевременно, те функционират във високо конкурентна среда, в която оцелява този, който може да осигури по-висока добавена стойност (висока „допълнителна икономическа стойност“) на своите стоки и/или услуги чрез прилагането на напреднали знания и техники.

За да могат предприятията да се възползват от възможностите за създаване на икономически дейности с висока добавена стойност, те трябва да поставят фокуса върху човешкия си ресурс, защото за целта са необходими качествено нови изпълнители, с нови знания, умения и квалификация. Това особено важи за България, която до неотдавна беше типичен пример за индустрия на ниската добавена стойност (когато най-ценният ресурс за работодателите беше евтината работна сила).

У нас редица висши учебни заведения подготвят кадри, които намират професионална реализация в сферата на креативните индустрии. Важно е образователните програми да се актуализират и адаптират постоянно, така че да могат да посрещнат нуждите на индустрия навреме.

Таблица 10. Висши учебни заведения в България, подготвящи кадри за креативните индустрии

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
Националната академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ (НАТФИЗ) е първото българско висше училище и една от най-престижните европейски и български образователни институции в областта на	Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър и/или доктор: <ul style="list-style-type: none"> • Актьорство за драматичен театър • Актьорство за куклен театър

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
<p>сценичните и екранни изкуства. От създаването си през 1948 г. до днес Академията е единственото учебно заведение в България с такъв специализиран предмет на дейност, което се финансира преимуществено от Министерството на образованието и науката³⁷.</p> <p>Учебната база включва Театър НАТФИЗ, Куклен театър НАТФИЗ, Академичната библиотека и архив, Учебен аудио-визуален комплекс, оборудван изцяло с дигитална апаратура и Учебен производствен център.</p> <p>На разположение на студентите и преподавателите са също: Дигитален мултимедиен център, Учебен телевизионен център, Учебна киностудия, компютърен център, виртуален университет, звукозаписно студио, студия за линеен и компютърен монтаж, фотолаборатория, модерни аудитории, танцови зали и разнообразие от високо професионални ателиета.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Анимация • Драматургия • Екранни изследвания и журналистика • Режикура за куклен театър • Режикура за драматичен театър • Сценичен и екранен дизайн • Театрознание и театрален мениджмънт • Театър на движението • Филмов и телевизионен монтаж • Филмов и телевизионен звук • Филмова и телевизионна режикура • Филмово и телевизионно операторство • Филмов и телевизионен дизайн • Филмово и телевизионно продуцентство • Фотография • Сценография за куклен театър • Театрална продукция • Режикура в сценичните изкуства • Мениджмънт в екранните изкуства • Мениджмънт в сценичните изкуства • Театрално изкуство • Филмово и телевизионно изкуство • Актьорско майсторство за театър и кино • Публична реч • Режикура в куклено-театралните практики • Образователен и терапевтичен куклен театър • Естетика на приложната фотография • Екранна режикура
<p>Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ (НМА) е музикалнообразователен и културен център, чиято основна мисия е професионалната подготовка на кадри, работещи във всички области на музикалното изкуство. е държавно висше училище в София³⁸.</p>	<p>Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Звукорежикура, звуков и медиен дизайн • Звукорежикура и звуков дизайн за игри • Медийна композиция • Музикотерапия • Мениджмънт на музикалните индустрии

³⁷ <https://natfiz.bg>

³⁸ <https://nma.bg/>

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
<p>НМА разполага с 3 концертни зали, с 2 органа (един в голямата зала и един малък за учебна работа), както и с множество високотехнологично оборудвани аудитории.</p> <p>В НМА е най-богатата в България специализирана музикална библиотека с фонотека, член на Международната асоциация на музикалните библиотеки. Библиотеката притежава над 100 000 броя книги и нотни издания и над 17 000 звукозаписа. Академията има свое издателство и свой печатен орган – Алманах.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Музикално-сценична режисура • Оперета и мюзикъл • Балетна режисура • Обучение по конкретен инструмент - класическите инструменти, орган, чембало, акордеон, тенорхорн, баритонхорн, келтска арфа, както и фолклорните инструменти гайда, кавал, гъдулка и тамбура • Поп и джаз инструмент – пиано, китара, баскитара, контрабас, флейта, саксофон, тромпет, цугтромбон, ударни инструменти • Класическо пеене • Камерно пеене • Вокална педагогика • Поп и джаз пеене и др.
<p>Националната художествена академия (НХА) е най-старата и най-авторитетната българска институция за подготовка на професионални художници в областта на изящните и приложни изкуства, дизайна, консервацията и реставрацията, и историята и теорията на изкуството³⁹.</p> <p>През 2006 г. към НХА е учредена фондация “Св. Пимен Зографски – Национална художествена академия“ с цел да подпомага и финансира развитието на визуалните изкуства, както и да стимулира успешната реализация на талантиливи творци в професионалната им област. Сред приоритетите на фондацията са проектите, свързани с усъвършенстване на качеството на учебния процес и квалификацията на студентите и преподавателите в НХА, с разширението и обновлението на нейния сграден, музеен и библиотечен фонд, както и с организацията на научни</p>	<p>Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Живопис • Стенопис • Скулптура • Графика • Книга и печатна графика • Плакат и визуална комуникация • Изкуствознание • Резба • Керамика • Сценография • Текстил • Метал • Индустриален дизайн • Рекламен дизайн • Порцелан и стъкло • Дизайн на детска среда • Мода • Реставрация • Интердисциплинарна магистърска

³⁹ <https://nha.bg/>

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
<p>симпозиуми, изложби, пленери и други форуми.</p> <p>Академията има филиал в гр. Бургас.</p>	<p>програма Дигитални изкуства</p> <ul style="list-style-type: none"> Интердисциплинарна магистърска програма Фотография
<p>Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ - Пловдив⁴⁰ е акредитирано висше учебно заведение предлагащо обучение в степени бакалавър, магистър и доктор в множество специалности от различни изкуства.</p> <p>Обучителната база включва 2 зали, звукозаписно студио, богата библиотека, издава се академичното издание „Артспектър“.</p>	<p>Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър:</p> <ul style="list-style-type: none"> Музикално редакторство и оформление Народни инструменти и народно пеене, дирижиране на народни състави Балетно изкуство – балетна педагогика Балетно изкуство – балетна режисура Българска народна хореография Педагогика на обучението по изобразително изкуство Сценография на музикално-сценичните жанрове Църковна живопис Графичен дизайн и фотография Фотография Дизайн на облеклото Мултимедия и виртуална реалност Костюм и мода
<p>Софийски университет „Св. Климент Охридски“ е първото българско висше училище. Към днешна дата, това е най-големият модерен учебен научноизследователски център в България със 119 специалности в областта на хуманитарните и природо-математическите науки⁴¹, обединение в 16 факултета, като с ориентация към креативните индустрии се открояват:</p> <ul style="list-style-type: none"> Факултет по науки за образованието и изкуствата Факултетът по журналистика и масова комуникация Факултет по математика и 	<p><i>Факултет по науки за образованието и изкуствата - специалности</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Медийна педагогика и художествена комуникация Изобразително изкуство Графичен дизайн Музика Музикални медийни технологии и тонрежисура и др. <p><i>Факултетът по журналистика и масова комуникация - специалности</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Журналистика

⁴⁰ www.artacademyplovdiv.com

⁴¹ www.uni-sofia.bg

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
<p>информатика</p> <p>Към учебната база се включват също и Национален университетски център „Геопространствени изследвания и технологии“, Център на технологии на информационното общество, Център за икономически теории и стопански политики, Високотехнологичен бизнес център, Университетски център по предприемачество и проектно управление, Център по Археометрия с лаборатория по реставрация и консервация и др.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Журналистика и медии • Връзки с обществеността • Книгоиздаване • Комуникационен мениджмънт • Digital media and communication (in english) • Професионален копирайтинг <p><i>Факултет по математика и информатика - специалности</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Статистика • Информатика • Информационни системи • Компютърни науки • Софтуерно инженерство • Математика и информатика • Изкуствен интелект • Компютърна графика • Компютърна лингвистика • Логика и алгоритми • Мехатроника и роботика • Технологии за знания и иновации и др.
<p>Технически университет, гр. София е водещото висше учебно заведение у нас в областта на нанотехнологиите, виртуалното инженерство, енергийната ефективност, възобновяемите енергийни източници инженерната екология и инженерния дизайн, в използването на най-добрите практики, като философия и основополагащ принцип в инженерната дейност⁴².</p> <p>Факултет „Компютърни системи и технологии“ е един от най-големите факултети, с утвърден престиж на национално и международно ниво,</p>	<p>Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър и/или доктор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Компютърно и софтуерно инженерство • Графичен и уеб дизайн • Компютърни науки и инженерство – обучение на английски език • Компютърни технологии и приложно програмиране • Информационни технологии в индустрията • Киберсигурност • Компютърни науки и инженерство • Компютърно и софтуерно инженерство

⁴² www.tu-sofia.bg

Висше учебно заведение	Специалности, свързани с креативните индустрии
<p>обучаващ кадри в направленията „Компютърни системи”, „Програмиране и компютърни технологии” и „Информационни технологии в индустрията“.</p> <p>Факултетът разполага с около 20 изследователски и учебни лаборатории. Те са оборудвани с най-съвременни компютри, специализиран високотехнологичен хардуер, различни периферни устройства и лабораторни комплекти.</p>	
<p>Университетът по архитектура, строителство и геодезия (УАСГ) е водещото висше техническо учебно заведение у нас в сферата на архитектурата, строителството и геодезията.⁴³</p> <p>Към учебната база на университета функционират Центърът за научни изследвания и проектиране, Университетски център за информационни технологии, Център по приложна лингвистика Център за международна дейност и мобилност, университетска библиотека.</p>	<p>Обучават се студенти в следните специалности за образователно-квалификационна степен бакалавър и/или магистър и/или доктор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Архитектура • Урбанизъм • Ландшафтна архитектура и ландшафтно планиране • Строителство на сгради и съоръжения • Инженерна екология • Съвременна архитектурна технология • Архитектурна теория и критика • Пространствено планиране • Управление на европейски инфраструктурни проекти • Computational Architectural Design and Advanced Product Creation • Опазване на културното наследство и др.

Ключов фактор за постигането на висока добавена стойност в бизнеса е готовността за въвеждане на „иновации в бизнеса“ (отнася се до въвеждането на иновации в бизнес модела или организационната структура на компанията, за да се насърчи бързия растеж и да се повиши конкурентоспособността на бизнеса), а това важи още повече за креативните индустрии.

Иновациите в бизнес модела са повече от обикновен продукт, услуга или технологични иновации. Той надхвърля стратегиите за едно-функционалност (като

⁴³ <https://uacg.bg>

разработването на нов продукт), включително преориентацията на бизнес стратегията и включването на иновативни процеси в структурата на бизнес системата (напр. гъвкава схема на ценообразуване, съвместно брандиране, участие в мрежи за сътрудничество). Основната цел на иновациите в бизнес модела е да генерира нови канали за приходи чрез подобряване на характеристиките на продуктите/услугите и използване на иновации за осигуряване на допълнителна стойност за клиентите. Казано по-различно, ИБМ се върти около идеята за фундаментално преосмисляне на бизнес структурата и дейностите за справяне с ясна потребност на клиентите, включително пренастройване на бизнес ресурси, процеси, партньорства и формула за печалба, за да се подобри подхода за предлагане на стойност (например да се предлагат биологични, достъпни ценово храни на клиенти), улавяне на нови пазарни сегменти и отдалечаване на конкурентите.

Именно това компаниите в креативните индустрии правят изключително успешно - принудени от кратките иновационни цикли, те най-често използват нови видове методи и форми на работа. Също така се отдава голямо значение на нетехническите иновации и по този начин се разширява иновационната система. С прехода към общество на знанието съотношението между технологични и социални иновации се променя като цяло. Иновациите се случват все по-малко в резултат на нови разработки и технологични открития, а по-скоро поради новаторски начини за използване на продуктите или прехвърлянето им в различни контексти на приложение. Развиват се нови видове социални практики, които са част от иновациите в креативните индустрии.

В допълнение креативните индустрии стимулират иновациите в други индустриални сектори и допринасят за подобряване на конкурентоспособността на икономиката като цяло. Творческите участници са склонни да работят в мрежи и да поддържат тясно сътрудничество с доставчици, клиенти или партньори. Те са заети основно с предоставянето на помощни услуги в началото на иновационната верига на клиентската компания и в допълнение към това създават иновативни процеси в продажбите и маркетинга. Нещо повече, креативните индустрии правят иновациите в други сектори приложими и продаваеми чрез създаване на нов потребителски опит и емоционални отношения. Сътрудничеството между компаниите от креативните индустрии и други сектори водят до по-добри продукти и услуги. Фокусът на това сътрудничество е върху това, да се приспособят иновативните разработки много точно към изискванията на потребителите и клиентите и да ги направят по-удобни за потребителите.

Всъщност именно работата в мрежи е ключова за постигането на висока добавена стойност в креативните индустрии - производството на креативни продукти и тяхната дистрибуция все повече разчита на информационните и комуникационните технологии, а креативните професионалисти от целия свят участват в съвместни екипи и проекти⁴⁴.

За да се разбере добре формирането на стойността и съответно на добавената стойност в креативните индустрии, чуждестранни автори модифицират класическата стойностна верига на Майкъл Портър към спецификата на индустрията и включват в основните дейности създаване, производство, разпространение и показване.

⁴⁴ Mapping the creative value chains – a study on the economy of culture in the digital age. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017

При първия елемент, „създаване“, се изработва художествената идея, подготвя се производството на съдържание и на оригинални културни продукти.

При втория елемент, „производство“, се произвежда или публикува оригиналната творба. И в двата случая има производство на единично копие от продукта, но при публикуване се добавя производственият процес за тиражиране на прототипа в много копия.

Третият елемент от стойностната верига е „разпространение“ и включва доставяне на културния или творческия продукт до потребителите (например продажба на едро, дребно и отдаване под наем на записани музикални и компютърни игри, филмово разпространение и др.). Разпространението включва и актовете на комуникация и маркетинг, за да се предоставят на потребителите културни стоки и услуги.

Последният, четвърти елемент е показването или „представяне и приемане“. Отнася се за предоставяне на достъп и приемане, употреба, удовлетворение.

В допълващите или поддържащите дейности стоят опазване и архивиране, образование и обучение, мениджмънт и регулация. Поддържащите функции съхраняват и архивират културните продукти, подготвят кадри, подпомагат добрия мениджмънт на предприятията в сектора и се грижат за регулация, стимулираща иновациите и растежа.

В края на веригата е потребителят, който, благодарение на целенасоченото и успешно добавяне на стойност във всяка брънка от веригата, получава най-доброто. Тъй като креативните индустрии са сектор на кръстосване, като влияят на стойностните вериги както хоризонтално така и вертикално – като доставчици и като потребители⁴⁵. Тъй като иновациите са им присъщи, тези предприятия добавят креативен подход в производствения процес, подобряват в много сектори маркетинга и бизнес процесите. По този начин секторите печелят от развитието на културните и креативните индустрии по цялата си стойностна верига.

9. Заключение и изводи

В глобалната икономика традиционните производствени процеси и вериги за създаване на стойност се повлияват силно от креативните индустрии. Затова и бизнесът непрекъснато търси креативен капацитет за обновяване на продукти и услуги за удовлетворяване на крайните потребители. За да „скочат“ в нови области за създаване на богатство предприемачите ангажират творчеството на работната сила.

Днес създаването на качествено съдържание, способността да се измислят, създават и да се правят нововъведения и по-специално технологични и продуктови иновации, разказване, използване на въображението, събуждане на емоции стават най-ценната „суровина“ на пазара. „Икономиката на преживяванията“ разчита на приноса на творческите импулси. Засилва се взаимосвързаността между креативните индустрии и останалите отрасли на икономиката. Креативните индустрии допринасят за развитието на технологичния процес и за създаването на нови продукти и услуги в останалите индустрии със стратегическо въздействие върху потребителите.

⁴⁵ Петранка Филева, „Финансиране на културните индустрии“, 2019 г.

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

Повече от всеки друг икономически сектор креативните индустрии са подложени на структурни трансформации, целящи адаптиране към интернет, към новите модели на потребление и към променящите се процеси на производство и трансгранично разпространение. Появяват се нови услуги и нови технологии, които правят пазарите все по-комплексни и все по-сложни за разграничаване, определяне и анализ.

Безспорната теза е, че дигиталните технологии водят до революция в обкръжението или екосистемата на креативните индустрии. Нараства делът на рекламата като източник на приходи за много от секторите. Новите технологии увеличават ефективността на маркетинговите техники. Потреблението се улеснява и разнообразява от по-евтини и по-интелигентни устройства, а растежът на социалните мрежи е строго възходящ. Подобрява се достъпът до високоскоростен интернет. Много от продуктите на креативните индустрии получават добавена стойност от развитието на достъп до виртуална и добавена реалност. И нещо особено важно, новите комуникационни технологии не познават граници и пазарите стават все повече трансгранични или се развиват в модели на олигополи в глобален мащаб⁴⁶.

10. Възможности за подобряване на политиката за развитието на креативните индустрии

На национално ниво у нас е нужно да се насърчи **въвеждането на цялостен правителствен подход** в политиките на креативните индустрии чрез засилено междупортфейлно и многостепенно сътрудничество, включително с делегирани агенции, гражданско общество и частния сектор.

Специален фокус следва да бъде **укрепването на капацитета на всички нива** на управление и гражданското общество, за да се даде възможност за устойчиво управление и да се насърчат политики отдолу нагоре, които ангажират цялата креативна екосистема.

Политиките за подкрепа на креативните индустрии и плановете за тяхното изпълнение, също така трябва да бъдат в максимална степен **интегрирани и гъвкави**, оставайки актуални в цялата верига на формиране на креативната стойност, гарантирайки същевременно спазването на всички принципи за равенство между половете, приобщаване и изменение на климата.

Добрият опит от страни в ЕС и света показват също ползата от **стратегии за публични инвестиции**, с цел да се улеснят иновативните публично-частни механизми за финансиране и да се разработят интегрирани политики за образование, обучение и създаване на работни места, които признават спецификата на заетостта в креативните индустрии, за да задържат разнообразието от таланти в сектора.

Правителствата, гражданското общество и научноизследователските организации трябва да си партнират за укрепване на **събирането на данни и тяхната стандартизация**, да насърчават изграждането на капацитет и партньорския трансфер на знания и да подобрят мониторинга и оценката на политиката, за да предоставят информация за развитието на политиката, основано на доказателства.

⁴⁶ Петранка Филева, „Финансиране на културните индустрии“, 2019 г.

www.eufunds.bg

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

У нас е налице сливане на икономическите дейности при отчитане пред НСИ и при регистрация по КИД като по такъв начин се затруднява събиране на данни за творческата индустрия и съответно се затруднява разработването и прилагането на политики с сферата. Този проблем не е само национален - той се посочва от институции като Юнеско и Евростат.

От доклад на Юнеско от 2022 г.⁴⁷ в областта на креативните индустрии изрично се подчертава необходимостта от разработване на международно съгласувани показатели за креативните индустрии като предстои работа за запълване пропуските в данните и изграждането на капацитет за създаване и мониторинг на политики, основани на доказателства. Въпреки че постигането на глобална стандартизация може да не е възможно, то ревизираната рамка за мониторинг⁴⁸, въведена от Секретариата на Конвенцията през 2020 г., рационализира националното докладване и мониторинг на Конвенцията, създавайки ценна база за измерване на въздействието във времето, а индикаторите на ЮНЕСКО за култура|2030⁴⁹ могат да бъдат полезна насока. С разрешаването на това важно предизвикателство ЮНЕСКО вижда потенциал за укрепване на регионалното, глобалното и тематичното сътрудничество между страните, гражданското общество, изследователските органи, ЮНЕСКО и други агенции за систематизиране на съгласувано събиране на данни относно културното, икономическото, социалното и екологичното въздействие на културните и творческите сектори за да оценят по-добре ролята си в обществата и приноса си за постигането на целите за устойчиво развитие.

Общините също могат да въздействат успешно на развитието на креативните индустрии посредством подобряване на местните политики. Столицата София напълно може да се възползва от тези възможности, с оглед на факта че концентрираните в града креативни индустрии и реални икономически резултати, които те постигат, дават безценно предимство на града. Чрез прилагането на активна подкрепяща политика на местно ниво и чрез засилване на участието на администрацията на Община София-град, значително могат да се увеличат не само икономическите ползи, но също и ефектите върху развитието на града и не на последно място – ще се подобри качеството на живот на населението му.

Възможностите за такава политика са свързани с:

1/ Разширяването на гражданското участие и прозрачността, съпроводено с

2/ Мерки за оптимизиране на системата:

- *Опростяване на регулациите и режимите*
- *Въвеждане на електронно управление на ниво общинска власт*
- *Въвеждане на уведомителен, а не разрешителен режим*
- *Събиране на регулярна информация за сектора, вкл. статистическа такава*
- *Въвличане на повече от една институция по даден приоритет*

Подобна активна политика би трябвало да премине през обособяване на отдел или звено за работа с КТИ в Столична голяма община, което би гарантирало дългосрочната и целенасочена политика и би осигурило устойчивост на усилията на общинските власти.

⁴⁷ UNESCO, “Reshaping policies for creativity. Addressing culture as a global public good”, 2022

⁴⁸ https://tcg.uis.unesco.org/wp-content/uploads/sites/4/2020/02/ToR-TCG_Feb2020.pdf

⁴⁹ <https://whc.unesco.org/en/culture2030indicators/>

11. Източници на информация

- Министерство на културата – www.mc.government.bg
- Закон за културното наследство
- Закон за закрила и развитие на културата
- Закон за народните читалища
- Закон за филмовата индустрия
- Закон за държавния бюджет (за 2021 г.)
- Наредба за придобиване и отнемане на статут на държавен културен институт с национално значение
- Национална програма за развитие: България 2020
- Зелена книга. Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии
- Инвестиционна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 г.
- Национална стратегия за развитие на малките и средните предприятия в България 2014-2020 г
- План за действие „Предприемачество 2020 – България”
- Политиката за интелигентна специализация за програмен период 2021 – 2027 г.
- План за възстановяване и устойчивост на Република България
- Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г.
- Стратегия за развитие на културата в София 2013 – 2023 г.
- Институт за пазарна икономика: Доклад „Секторът на творческите дейности в София“, декември 2018 г.
- Институт за пазарна икономика: Доклад „Ролята на малките и средни предприятия в икономиката на София“, 2018 г.
- Петранка Филева, „Финансиране на културните индустрии“, 2019 г.
- Обсерватория по икономика на културата, Доклад: София - град на творческата икономика, 2011 <https://www.president.bg/docs/1352301215.pdf>
- European Parliament. Report on a coherent EU policy for cultural and creative industries (2016/2072(INI)), 30.11.2016
- EC, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. The study on the entrepreneurial dimension of cultural and creative industries, 2013
- Mapping the creative value chains – a study on the economy of culture in the digital age. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017
- UNESCO, “Reshaping policies for creativity. Addressing culture as a global public good”, 2022
- Clwstwr Creative Industries Report No. 2: The media sector in the Cardiff Capital Region - driving economic growth through audiovisual activities
- Портал за обществени консултации - www.strategy.bg
- Интернет страница на Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България – www.eumis2020.government.bg
- Интернет страница на Столична община - www.sofia.bg

----- www.eufunds.bg -----

Проект №BG05SFOP001-2.025-0091 “Повишаване на гражданското участие за развитието на законодателството и за реализацията на активни политики в сектора на креативните индустрии”, осъществяван с финансовата подкрепа на оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- Интернет страница на Национален фонд „Култура“ – www.ncf.bg
- Интернет страница на Националния статистически институт - www.nsi.bg
- Интернет страница на Евростат – www.ec.europa.eu/eurostat
- Интернет страница на ЮНЕСКО – www.unesco.org
- Интернет страница на клъстер „Информационни и комуникационни технологии“ - www.ictcluster.bg
- Интернет страница на клъстер „Изкуствен интелект“ - www.aicluster.bg
- Интернет страница на клъстер „София-град на знанието“ - www.knowledgesofia.eu
- Интернет страница на център за върхови постижения „Наследство БГ“ - www.nasledstvo.bg
- Интернет страница на Изпълнителната агенция „Национален филмов център“ - www.nfc.bg
- Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“ - <https://natfiz.bg>
- Интернет страница на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - <https://nma.bg/>
- Интернет страница на Национална художествена академия - <https://nha.bg/>
- Интернет страница на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив - www.artacademyplovdiv.com
- Интернет страница на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ - www.uni-sofia.bg
- Интернет страница на Технически университет, гр. София - www.tu-sofia.bg
- Интернет страница на Университет по архитектура, строителство и геодезия - <https://uacg.bg>
- www.mediamotoreurope.eu
- www.statista.com
- www.cardiff.ac.uk
- www.clwstwr.org.uk
- www.ictcluster.bg
- Направление „Дигитализация, иновации и икономическо развитие“ на Столичната община - https://investsofia.com/wp-content/uploads/2020/03/BG_Business-Guide-2020_Bulgarian_web.pdf
- Интернет страница на Програма „Творческа Европа“ - <https://culture.ec.europa.eu/bg/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>